

**The Integration in
the European
Economic
Structures:
A Strong Challenge
for the Romanian
Economy and
Society**

Romania's integration in the European structures (EU and NATO) is an option which is strongly supported by all political forces and by the public at large. How to approach the process pragmatically is a question which must be further addressed by a through analysis. The paper outlines some of the most important issues regarding the integration of Romania into the European structures.

INTEGRAREA ÎN STRUCTURILE ECONOMICE EUROPENE: O DURĂ PROVOCARE PENTRU ECONOMIA ȘI SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ^{*)}

VASILE PILAT

Orientarea programatică a României de integrare în structurile economice europene reprezintă, indiscutabil, expresia unei necesități vitale, multiplu determinate. Pentru evitarea izolării și a menținerii noastre în mlaștina unei relativ slabe dezvoltări cu perspectiva adâncirii puternice a decalajelor ce ne despart de lumea dezvoltată, o alternativă la integrarea în economia europeană practic nu există. În planul conștiinței sociale, saptul și-a găsit reflectarea în adeziunea unanimă a tuturor foțelor politice ale țării la această orientare, adeziune consacrată de "Declarația de la Snagov".

Din păcate, această opțiune și pașii făcuți în plan diplomatic pentru realizarea ei - prin semnarea documentelor de asociere la Uniunea Europeană (UE) - au fost și sunt prezентate de oficialități, de majoritatea oamenilor politici, a economiștilor, și, evident de mass-media, pe un ton aproape idilic, ca o implicită promisiune de ridicare la nivel european a economiei și a standardului de viață într-o perioadă destul de scurtă și relativ ușor. Cu puține excepții, raționamentele desfășurate în legătură cu adoptarea documentelor de asociere, în general cu integrarea noastră în structurile economice europene,

^{*)} Realizat în cadrul Proiectului CNCSU nr. 1411 - *Analiza tranzitiei*, prezentul studiu este supus dezbaterei.

sunt îngrijorător de simpliste, fac dovada fie a unui păgubos oportunism, fie a unui grad redus de conștientizare a marilor și complexelor probleme pe care realizarea ei practică le ridică. Căci nu a devenit manifestă înțelegerea nici a ampleoarei istorice a provocării pe care această integrare o reprezintă pentru economia și societatea românească, și nici a pericolelor ce ne pândesc în lipsa unei acțiuni ghidate de o lucidă descifrare a evoluțiilor pe care le-ar putea cunoaște o serie de procese declanșate încă din 1990 și potențate de prevederile Acordului Interimar (AI) și ale Acordului de Asociere (AA) intrate în vigoare în mai 1993 și, respectiv, în februarie 1995.

Rândurile de față se doresc un semnal și o încercare de a pune în evidență câteva din problemele care, credem, ar trebui să facă obiectul unor temeinice analize și dezbatere în vederea identificării căilor de acțiune pe de o parte pentru a face posibilă integrarea, iar, pe de altă parte, pentru a valorifica cât mai eficient acțiunea factorilor pozitivi pe care acest proces îi poate genera și a reduce la minimum marile costuri și pericole pe care actuala concepție a desfășurării lui le implică.

Conținutul și ampoarea provocării

Procesul integrării în economia europeană presupune compatibilizarea economiei noastre naționale cu cea a UE sub un dublu aspect:

(1) primul - al structurii și calității (eficienței) output-ului sistemului producției, implicit al structurii și calității aparatului tehnic de producție, în primul rând a capitalului fix, ceea ce echivalează cu adecvarea la exigențele pieței UE, cu atingerea unui nivel minim necesar de dezvoltare a acestuia de natură să facă din

integrare un factor de valorificare a potențialului existent al economiei naționale. În formularea *Raportului asupra Strategiei de pregătire a aderării ţărilor asociate din Europa Centrală și de Est*, adoptat de Consiliul European de la Essen, aceasta înseamnă "întărirea capacității de a face față concurenței și forțelor pieței din cadrul Uniunii".

Asupra necesității îndeplinirii acestui obiectiv ca o precondiție a accesării la statutul de membru al Uniunii au atras și atrag, tot mai insistent în ultimul timp, atenția oficialii UE.

(2) al doilea - sub aspectul "fiziologiei" sau "mecanismelor", respectiv regulilor funcționării economiei, concretizate în structurile instituționale și sistemul legislativ.

Compatibilizarea sub primul din aceste aspecte reprezintă premiza realizării funcției-scop a integrării economice - edificarea unei economii dezvoltate de înaltă eficiență, și are o dublă interdependentă determinare: internă și externă.

Unul dintre factorii determinării interne îl constituie cel de-al doilea proces de compatibilizare - sub aspectul "fiziologiei", al structurilor instituționale și funcționării lor - proces care, pe lângă componente specifice spațiului UE, are drept "nucleu", sau conținut fundamental, ceea ce în mod curent denumim prin sintagma "tranzitia la economia de piață". Această relație dintre cele două aspecte (componente) ale procesului de compatibilizare/adecvare a impus logica demersului din rândurile ce urmează.

Restructurarea sistemului producției - marea provocare a integrării

Prin dimensiuni, grad de dotare cu resurse și nivel de dezvoltare, economia României este puternic dependentă de mediul extern - de piețele de aprovizionare și piețele de desfacere. Relațiile cu acest mediu și calitatea lor sunt vitale pentru

existența și creșterea viabilității sale. Asigurarea acestui nivel minim al calității acestor relații care să-i facă posibilă menținerea și creșterea gradului de viabilitate - în condițiile noului ei mediu economic intern și comercial extern, precum și, mai ales, ale demarării procesului de integrare în economia UE prin punerea în practică a AA -, reprezintă pentru economia românească o sarcină de o imensă complexitate și anvergură. Ea reclamă o profundă restructurare a producției și aparatului de producție formate în perioada dictaturii după criterii și conform unor cerințe incompatibile cu cele ce guvernează dinamica structurilor de producție ale economiilor de piață.

Amploarea necesarului de restructurare este dată de amplitudinea dezechilibrelor interne ale sistemului producției naționale moștenit și gradul de discordanță dintre calitatea acestuia și cerințele și exigențele noului mediu economic, intern și extern.

Structura moștenită

Dat fiind locul central și rolul hotărâtor pe care industria l-a avut și îl are în structura și în formarea structurii sistemului producției naționale, ca și ponderea ce-i revine în necesarul de restructurare ne oprim pe scurt, în primul rând, asupra acesteia.

Industria românească, aflată până la al doilea război mondial într-un stadiu, practic incipient de dezvoltare (% contribuție la PIB și % din totalul populației ocupate), este creația anilor postbelici. Ea a fost gândită și realizată pe baza principiilor staliniste ale "industrializării socialiste", care, în fapt, exprimau:

- pe de o parte, reproducerea concepției și structurilor industriei clasice a secolului XIX - dezvoltarea prioritară a industriei grele având ca fundament metalurgia și chimia de mare tonaj iar ca pivot construcțiile de mașini (mai ales grele);

- pe de altă parte, cerințele unei economii de mari dimensiuni, cu o pondere redusă a schimburilor externe în ansamblul activităților economice.

Atât în virtutea acestei concepții, cât și a faptului că pornea de la o bază deosebit de modestă, procesul de industrializare a urmărit substituirea importurilor și s-a realizat ca proces de dezvoltare extensivă.

Dacă până în a doua jumătate a anilor '70 o atare orientare - abstracție făcând de unele decizii de investiții lipsite de justificare economică, inerente sistemului de comandă - nu se afla, în principiu, în opoziție cu cerințele dezvoltării sistemului producției naționale, ulterior, continuarea promovării acestei orientări a devenit un factor esențial de agravare a dezechilibrelor intersectoriale și de tot mai accentuată deteriorare calitativă a structurii industriale naționale. Aceasta deoarece odată cu realizarea industrializării de bază (în anii '70), se impunea trecerea de la politica de dezvoltare extensivă și de substituire a importurilor, la o politică de dezvoltare intensivă, inerent selectivă² a industriei orientată spre export, implicit către creșterea nivelului tehnic și eficienței economice a producției prin modernizarea produselor și a aparatului tehnic de producție.

Necesitatea unei asemenea radicale schimbări a politiciei economice a fost dramatic amplificată - devenind mai ales după 1980 vitală pentru soarta economiei românești - de declanșarea crizei energetice mondiale care, modificând drastic condițiile economice ale aprovizionării cu materii prime și energie, a determinat, în toate țările industriale ale lumii, un amplu proces de restructurare în beneficiul producătorilor cu un cât mai ridicat consum de cunoștințe științifice și al reducerii consumurilor de materii prime și energie.

În condițiile economiei de comandă, ale cărei tare au fost puternic amplificate de regimul dictatorial ceaușist,

nu numai că necesara reorientare a politicii industriale nu a avut loc, dar vechea concepție, devenită total anacronică, a fost continuată cu o extremă îndârjire.

Rezultatul - o structură anacronică, marcată de mari dezechilibre, cu o eficiență în continuă reducere, care a și determinat - în pofida unor ritmuri relativ înalte de creștere a producției industriale - o crescândă adâncire a decalajelor față de economiile dezvoltate.

Câteva date ce reflectă - fie și parțial și/sau indirect, dar relevant - calitatea structurii industrii și în general a economiei moștenite de la regimul totalitar:

- ponderea industriei grele în totalul producției industriale - peste 73% (medie 1985-1989) față de numai cca. 27% producția ramurilor producătoare de bunuri de consum;

- ponderea hotărâtoare a ramurilor material și energo-intensive și, drept urmare, puternica dependență de importuri masive de resurse energetice și materii prime; acestor ramuri le revenea 82% din totalul consumului industriei de resurse energetice. În totalul importurilor pe devize convertibile, grupa "combustibili, mineruri și materii prime" detinea 77,4%³, iar în total import cca. 60%⁴;

- în cadrul industriei prelucrătoare peste 57% din producție revenea producției a numai 4 ramuri (din cele 16 ramuri evidențiate statistic):

- prelucrarea țățeiului: capacitate de prelucrare de peste 35 milioane tone. În 1989 prelucrat efectiv 30,6 milioane tone (producția intrenă de țăței în același an: 9 milioane tone); nivel de prelucrare - primar; nivel tehnico-tehnologic redus;
- chimia: în proporție covârșitoare de mare tonaj, tehnologii vechi, costuri reale ridicate; ponderea în totalul producției industriale 9,8% iar în cel al consumului de energie din industrie 29,6%;

- metalurgia: producția de oțel brut în 1989 - 14,4 milioane tone, respectiv 623 kg/loc., *nivel extrem de ridicat* pentru o țară ca România care nu dispune de resurse naturale proprii necesare - în primul rând, minereuri de fier și cărbune cocsificabil - fiind, practic, *total dependentă de importuri* (vezi Anexa 10). În privința nivelului calitativ al producției siderurgice este semnificativ că ponderea oțelului aliat și aliat superior în totalul producției reprezinta doar 10% (1,4 mil.t.). Tehnologii vechi⁵, consumuri energetice extrem de mari în comparație cu cele din economiile dezvoltate. Ponderea metalurgiei în totalul producției industriale - 8,9%, iar în cel al consumului de energie din industrie - 23,4%. Dependența de import și consumurile energetice predetermină costurile materiale foarte mari ceea ce, evident le afectează competitivitatea;
- construcțiile de mașini și prelucrarea metalelor: cu o pondere în totalul producției industriale de aproape 30%, axată, mai ales, pe utilaje și mașini grele, concentrată în unități de producție mari și foarte mari, cu un nomenclator de produse extrem de diversificat - pentru a asigura maxima substituire a importurilor⁶ - și drept urmare, nemodernizat. Aceasta, evident, a predeterminat adâncirea decalajului tehnologic față de economiile dezvoltate, nivelul tehnic redus al fondurilor fixe active (mașinilor și echipamentelor) și tehnologiilor din întregă economie, inclusiv din construcțiile de mașini. Este semnificativ faptul că, spre exemplu, în ultimii cinci ani ai vechiului regim (1985-1989) importul anual de "mașini, utilaje și mijloace de transport" pe devize convertibile a fost de numai 8,5% din total import pe această relație (4,1% în 1989)⁷.

Această structură și respectiv

nivelul calitativ al tehnicii și tehnologiilor de producție, precum și al producției, au determinat o puternică energo-intensitate a Produsului Intern Brut. Astfel, în 1992, chiar și în condițiile marii reduceri (față de 1989) a producției industriale - cu 54%, consumul de energie pe unitate de produs intern brut era de peste 2 ori mai mare decât în Ungaria, de 4,3 ori mai mare decât media pe țările OECD sau de peste 4,6 ori decât în Franța, de aproape 5,7 ori decât în Italia, și de peste 6,6 ori decât în Japonia⁹.

Politica de dezvoltare extensivă forțată și cvasi autarhică a industriei, axată pe ramuri, prin natura lor, nu numai energo-, ci și capital intensive, concentrarea imensului efort investițional al țării în aceste ramuri, (între 84% și 90% din totalul investițiilor din industrie și între minimum 36,3% și 44,5% din totalul investițiilor din întreaga economie în perioada 1950-1989) a însemnat condamnarea la o gravă rămânere în urmă nu numai a industriilor producătoare de bunuri de consum, ci și în dezvoltarea agriculturii, a transporturilor, în special a infrastructurii acestora, a telecomunicațiilor și cercetării științifice, fără a mai vorbi de sectoarele sociale (invățământ, sănătate, cultură etc.), cu dure efecte, directe și indirekte, asupra potențialului de creștere calitativă a economiei. Este semnificativ că în timp ce volumul fondurilor fixe pe ansamblul economiei și în industrie era în 1989 față de 1981 mai mare cu 73,2% și respectiv 87,4%, iar PIB-ul cu 28% și respectiv 35,6%, exportul - al cărui volum și a cărui dinamică reflectă calitatea sistemului producției - nu numai că nu a crescut, dar a scăzut cu 6%. Pe întreaga perioadă, în medie pe an, el a fost cu cca. 7% sub nivelul anului 1981¹⁰. și aceasta în posida forțării extreme a exporturilor - cu mult peste limitele de la care a echivalat cu o pierdere netă de venit național - în scopul achitării datoriei externe.

Acste date vorbesc de la sine

despre calitatea structurii sistemului producției naționale, implicit despre competitivitatea sa.¹¹

Dar adevarata imagine (obscurizată prin sistemul de prețuri) avea să ne fie revelată abia după 1990.

Revelarea calității structurii constituite și amplarea necesarului de restructurare

Două categorii de factori - unii interni, alii externi, - au determinat, după 1989, schimbarea radicală a mediului economic de funcționare a sistemului producției naționale. Pe plan intern, este vorba de transformarea întreprinderilor în societăți comerciale, de liberalizarea prețurilor și liberalizarea comerțului exterior. Pe plan extern - de dezintegrarea CAER și reașezarea relațiilor economice externe dintre fostele țări socialiste pe principiile pieței libere, prin trecerea la prețurile pieței mondiale și desfășurarea schimburilor prin intermediul valutelor liber convertible. Efectul comun al acestora a fost "dezobscurizarea" raporturilor de eficiență dintre bunurile (produse și activități) realizate ca mărfuri în cadrul economiei naționale (eficiență măsurabilă prin raportul cost/preț de piață) și dintre acestea și produsele oferătorilor de pe piața externă concurențială. Urmările:

- pe de o parte, marile diferențe dintre dinamicele prețurilor interne de producție ale diferitelor grupe de mărfuri și mărfuri industriale (care au mers până la 1 la 4 și peste¹², manifestare a diferențelor dintre costurile lor reale, cu impact direct atât asupra potențialului de export, (potențial care a cunoscut o violentă cădere: volumul total al exportului s-a redus în '90 cu 45%, în 1991 nu mai reprezenta decât sub 41% din nivelul anului 1989, în 1992 sub 42% iar în 1993 doar 46,6%¹³), cât și asupra proporțiilor acestei căderi în diferitele grupe de produse (intre 15 puncte procentuale în cazul grupei "textile-încălțăminte" și 71,6 puncte procentuale în cel al grupei "mașini, echipamente și mijloace de transport")¹⁴;

- pe de altă parte, dezobșurizarea raporturilor de eficiență a dus nu numai la căderea exporturilor, ci și la *modificarea calității raporturilor economico-funcționale dintre constituentii sistemului producției naționale* - întreprinderi și/sau produse, ceea ce, evident, a afectat funcționarea aparatului de producție industrial.

Aceste două urmări, împreună cu numeroși alți factori - sociali, economici (atât din domeniul economiei reale, cât și din cel al economiei nominale), politici, interni și externi etc. - au determinat atât dramatică reducere a volumului producției (cu 26% a PIB-ului și cu 53,4% a producției industriale între 1989-1993)¹⁵ și gradul extrem de redus al utilizării capacitaților de producție (sub 48% în 1992 și sub 51% în 1993), cât și proporțiile foarte diferite ale acestei reduceri în diferitele ramuri și grupe de produse¹⁶.

Aceste dinamici ale exporturilor și producției sunt, fundamental, rezultatul și expresia eloventă a caracterului structural neadecvat al industriei, și în general al economiei românești la cerințele și exigentele piețelor libere. Împreună cu cele menționate mai sus în legătură cu dezechilibrele structurale moștenite, ele vorbesc, fie și indirect, despre ampioarea necesarului de restruc-

Dacă definim necesarul de restruc-

turare ca reprezentând ansamblul de schimbări în structurile sistemului producției naționale, necesare pentru a ridica calitatea acestuia la un nivel compatibil cu cel al Uniunii Europene, atunci o imagine generalizatoare ne-o poate oferi raportul dintre nivelul PIB pe locuitor din România și nivelul mediu al acestuia fie pe ansamblul UE, fie din cele mai sărace țări membre ale UE. Acest raport este de 1 la 6,2 în cazul mediei UE, de 1 la 4,7 în cel al Spaniei, de 1 la 3,6 în cel al Portugaliei și 1 la 3 în cel al Greciei¹⁷.

Conturarea ampioarei necesarului de restruc-

turare nu ne oferă însă decât un punct de plecare în aproximarea gradului de dificultate în a o realiza. Abstracție făcând de intensitatea "stresului" sau tensiunii pe care

restructurarea o generează în întregul sistem societal - aspect analizat într-un studiu de referință al lui Daniel Dăianu¹⁸ - acest grad de dificultate depinde de căile prin care, în mod obiectiv, restruc-

turarea se realizează și de restricțiile cu care se confruntă - atât de cele legate de condițiile în care se desfășoară integrarea, inclusiv de presiunea factorului timp (cu atât mai puternică cu cât decalajul dintre calitatea efectivă a sistemului producției și cea reclamată de integrarea eficientă în UE este mai mare), cât și de costurile financiare pe care le implica. Asupra fiecărui din acești factori ce o condiționează ne oprim în continuare.

Modalitățile de restruc-

Restruc-

turarea sistemului producției se realizează prin două procese¹⁹, calitatea ei fiind funcție de raportul dintre acestea:

a) un proces de asanare a economiei de producții și "celulele" (în-

reprinderile) neviabile în condițiile unei economii de piață deschise. Această asanare se desfășoară în general spontan ca efect al acțiunii forțelor impersonale ale pieței, dar și dirijat²⁰, pe baza unor programe elaborate la nivel local sau național;

b) un proces constructiv, de edificare a unor noi structuri, atât prin generarea de noi "celule" economice, cât și valorificând potențialul de viabilitate și vitalizare al acelor celule ale organismului economic care dispun de un asemenea potențial, prin înnoirea și eficientizarea producției și modernizarea tehniciilor și tehnologiilor de producție, prin depășirea dezechilibrelor din structura pe ramuri a activelor fixe pe calea înnoirii și/sau dezvoltării lor.

Calitatea și ritmul ansamblului procesului de restruc-

turare depend de ritmurile și raportul dintre ritmurile desfășurării acestor două procese/căi ale realizării sale: *cu cât riturile ambelor este mai înalt iar decalajul dintre ele este mai redus, sau, mai exact, cu cât ritul asanării este mai final iar ritmul restruc-*

turării constructive este mai apropiat,

egal sau mai înalt decât cel al asanării, cu atât calitatea restructurării este mai înaltă. Din contră, asanarea nedublată de un proces constructiv, prin efectele pe care le induce, determină, inevitabil, prin diminuarea potențialului economic național, un proces involutiv.

Cum se desfășoară și care sunt perspectivele desfășurării la noi a acestor două procese?

Restructurarea prin asanare a privit practic aproape exclusiv producțiile. Ea s-a declanșat odată cu liberalizarea comerțului exterior și, mai ales, cu liberalizarea prețurilor. Mărfurile de import, eliminând producția internă, au cucerit deja o foarte importantă parte a pieței interne, ceea ce împreună cu reducerea absorbției interne și a competitivității externe a produselor românești -, a contribuit substanțial la catastrofala cădere a producției naționale, în primul rând industriale, care chiar și în 1995 nu a mai reprezentat decât 52,6% din nivelul lui '89²¹.

Compararea dinamicii anuale a producției cu dinamica anuală a importurilor oferă o imagine globală aproximativă asupra efectului asanator al acestora. Astfel, în 1990 reducerii cu 23,7% a producției îi corespunde o creștere a importurilor de 9,1%; în 1992 producția scade cu 21,9%, importurile cresc cu 7,7%; în 1993 și 1994 producția crește cu 3,34% dar importurile (CIF) cu 13,6% adică de peste 4 ori mai mult. Desigur, o asemenea comparație ar avea mult mai multă relevanță la nivelul unor grupe de produse. Ea ar suplini lipsa datelor privind gradul de substituire a producțiilor interne cu cele din import. Statistica noastră însă nu oferă posibilitatea unor asemenea comparații.

În ceea ce privește restructurarea constructivă: Cum ar putea să aibă ea loc în ritmul reclamat de cel al asanării manifestat în reducerile mari ale producției, când principalul instrument al realizării sale - investițiile, au cunoscut o dramatică cădere față de 1989 (an de criză, în care acestea erau cu peste 4% mai mici decât în 1985)? Atât ca pondere în PIB (la mai puțin de jumătate în

1991-1993), cât și ca valoare absolută. În termeni reali ele nu mai reprezintau (din nivelul lui '89) decât 52,8% în 1991, 52,2% în 1992, 56,7% în 1993 iar în 1994 71,6%. Si să reținem că această diminuare a fost însoțită de diminuarea ponderii în totalul lor a investițiilor în mașini și utilaje - componentă materială hotărâtoare a creșterii calității și eficienței producției: de la 44,5% în 1989 la 39,0% în 1991, 37,1% în 1992 și abia în 1993 se ridică la 44,8% iar în 1994 la 52,4%. Aceasta, împreună cu reducerea PIB a făcut ca valoarea absolută, în termeni reali, a investițiilor în mașini și utilaje să nu mai reprezinte, față de '89, decât 56,8% în 1990, 34,8% în 1991, 31,1% în 1992, 36,4% în 1993 și 50% în 1994²².

Statisticile noastre nu oferă date privind *gradul de innoire* a produselor. Judecând însă, după ceea ce este vizibil cu ochiul liber, nici sub acest aspect nu putem spune că asistăm la demararea unui proces semnificativ.

Cele menționate în legătură cu cele două modalități obiective de restructurare - prin asanare și constructivă - sunt de maximă importanță deoarece de raportul dintre ele depinde calitatea ansamblului procesului de restructurare, respectiv de compatibilizare cu structurile de producție ale UE, implicit viitorul economiei noastre naționale.

Care sunt, sub acest aspect, perspectivele în contextul materializării treptate a opțiunii pentru integrarea în UE?

Evident, pentru o țară ca România, să cum am menționat, aceste perspective depend în primul rând, de factorii interni care au un rol *determinant* (asupra lor ne vom opri la punctul 4.1.) Dar ele mai depend într-un foarte înalt grad, practic hotărător, de concepția și practica integrării promovate de UE față de țările est-europene în general, față de România în particular.

Concepția și politica integrării promovate de UE. Implicații

Concepția UE de integrare a economiilor est-europene în general și a economiei României în particular, și-a găsit concretizarea în Acordurile de Asociere. Perioada de asociere - prevăzută a dura maximum 10 ani, împărțită în două etape, în principiu a căte 5 ani - este gândită ca o perioadă de tranziție al cărei obiectiv îl constituie adaptarea structurilor economice, instituționale și legislative ale României la cele ce definesc UE, ca premisă a primirii sale în Uniune.

Două sunt componentele cheie ale concepției integrării promovată de Acorduri: cuprinderea țărilor central și est-europene (TCEE) în zona de comerț liber a UE și abandonarea subvenționării, din resurse publice, a unor producții sau întreprinderi, ca o "condiție a evitării distorsionării concurenței".

Cuprinderea în zona de comerț liber a UE

Declanșată din 1993, odată cu semnarea Acordului Interimar (AI), extinderea graduală asupra României a zonei de comerț liber a UE - prin abolirea imediată și/sau (în funcție de grupa de produse) reducerea treptată, până la anulare, a taxelor vamale și a restricțiilor cantitative în comerțul dintre cele două părți -, reprezentă, în concepția oficialilor UE, principala componentă și, în același timp, instrumentul de bază în realizarea integrării.

Măsurile prevăzute

(1) În ceea ce privește UE, Acordul prevede abandonarea din momentul intrării sale în vigoare (1993) a taxelor vamale la importurile din România, pentru aproape toate grupele de mărfuri. Excepție fac câteva produse industriale de bază (cuprinse în Anexele IIIa și IIIb la Acord) pentru care abolirea a fost prevăzută pentru anul 1995; otelurile - reducere treptată până la eliminare

în 1997; textilele și confectionele - reducere treptată până în 1998; produsele agricole în cazul căror tarife se mențin cu posibilitatea negocierii unor concesii reciproce. De asemenea, se mențin cote și/sau plafona tarifare la textile-confectii până în 1999, la otel, la produse agricole (nelimitat) și la "produsele sensitive" (Anexa a III-a la Acord) - până în 1995.

(2) În ceea ce ne privește, Acordul prevede (Art.11) ca România să elimine, conform unor calendare diferențiate pe grupe de mărfuri, taxele vamale și taxele cu efect echivalent pentru marea majoritate a produselor industriale importate din UE, în primii cinci ani de la intrarea în vigoare a A.I. adică până în 1998 - unele imediat, altele treptat prin reduceri anuale de 20% din taxa vamală de bază. În mod exceptional, România poate adopta măsuri de protecție tarifară a unor producții, dar în condițiile respectării unor restricții expres definite în Acord (art.29) privind situațiile în care se pot adopta, termenele de abolire și numai în urma consultărilor cu Consiliul de Asociere. Numai pentru un număr restrâns de produse procesul eliminării taxelor vamale se va extinde la nouă ani.

Din chiar momentul intrării în vigoare a Acordului, sunt abolite *toate restricțiile cantitative* - inclusiv pentru produsele agricole, ca și orice alte măsuri cu efect echivalent, la importurile din UE. Deasemenea, se suspendă taxele vamale la produsele al căror import este contingentat, contingentele anuale urmând a fi mărite progresiv până la eliminare. Tot din 1993, se elimină orice impunere fiscală cu efect echivalent unei taxe vamale, ca și orice alte măsuri care ar opera, în mod direct sau indirect, o discriminare pe piața românească în beneficiul producătorilor proprii. În cazul monopolurilor de stat cu caracter comercial, se prevede (art.33) obligativitatea ca până la sfârșitul primilor cinci ani de la intrarea în vigoare a Acordului (deci până în 1998) să se eliminate orice discriminare față de subiecții din UE, în privința condițiilor de achiziție și

comercializare a mărfurilor²³.

Nu mai insistăm asupra multiplelor alte aspecte mai de detaliu. Cei interesați pot consulta prevederile Acordului²⁴, ca și excelența lor prezentare, din punctul de vedere al implicațiilor pentru politica industrială a României, făcută de Laurențiu Ciocârlan²⁵. Esența lor - deschiderea pieței interne către concurența comunitară, într-o măsură covârșitoare până în 1998, și desăvârșirea acestei deschideri prin cuprinderea și a celor produse, destul de puține la număr, pentru care, datorită problemelor deosebite pe care neprotejarea lor le-ar genera, "dezarmarea" se prelungeste cu încă 3-4 ani.

Această, fie și fugară, trecere în revistă a prevederilor Acordului, pune în evidență un fapt considerat și invocat adesea de oficialii UE și susținătorii locali ai pozițiilor acestora ca reprezentând un important sprijin acordat României - caracterul asimetric al concesiilor comerciale reciproce. Deschiderea pieței UE este, într-adevăr, sub aspectele menționate, cu mult mai largă încă din 1993, iar desăvârșirea ei, cu excepția produselor agricole, mult mai accelerată. Si faptul, fără îndoială, trebuie apreciat la adevarata lui importanță. În același timp însă, o descifrare mai atentă a implicațiilor practice ale prevederilor Acordului pentru fiecare dintre cele două părți, ca și a politicilor efectiv promovate de UE, sunt de natură să ne îngrijoreze profund.

Efecte

(1) Efectele asupra economiilor UE. În primul rând, ar trebui menționat că aşa-zisa "deschidere a portilor" UE pentru exporturile românești prin abolirea, încă de la intrarea în vigoare a Acordului, a taxelor, cotelor tarifare și plafoanelor cantitative, privește, fundamental, produse care, datorită slabiei lor competitivități și, în mare măsură, barierelor netarifare, nu prezintă pericolul de a-i concura pe producătorii comunitari. Prin aceasta se și explică faptul că în pofida

exceptionalelor, la prima vedere, concesii acordate din mai 1993, exporturile noastre totale în această zonă, să cum se poate observa din Tabelul-anexă nr.7, nici în 1994 nu atinseseră nivelul anului 1989 când România nu beneficia de actualele facilități tarifare. Abia în 1995 se înregistrează o ușoară depășire, dar ameliorarea indicatorului statistic nu exprimă de fapt un proces pozitiv de fond: ea se datorează creșterii de peste 5 ori (între 1992-1995) a exportului de confecții și încărcături (aproape 41% din total export către UE - Anexă 6) produse în sistem Iohn, adică pe baza importurilor din sau prin UE a materiei prime și furniturilor (fapt ce a dus la creșterea ponderii importului din această grupă de produse în importul total din UE de la 3,2% în 1989 și 3,9% în 1990 la 22,3% în 1995). Mai semnificativă este situația grupelor "produse agricole și alimentare", "produse minerale", "lemn, hârtie și articole din acestea", în cazul cărora încă nu s-a atins nivelul din 1989. Poate că cel mai relevant, sub acest aspect - în virtutea semnificației sale ca indicator al gradului de dezvoltare industrială - este cazul grupei "mașini, echipamente și mijloace de transport" volumul valoric al exporturilor cărora nu mai reprezinta în 1994 decât sub 54% din nivelul anului 1989, iar în 1995 doar 76%. Datele vorbesc de la sine. Ele atestă că *interesele producătorilor din UE nu sunt afectate de abolirea de către aceasta a taxelor vamale și a cotelor de import*. Si cum ar putea să-i afecteze în condițiile în care ponderea tuturor celor 22 de țări în tranziție (Central Europe plus CIS) în importul total al UE este de 5,2% (1993); numai 4 țări dintre acestea (Rusia, Cehia, Polonia și Ungaria) aveau o pondere de 4,2%, în timp ce tuturor celorlalte 18 țări inclusiv România le revenea doar 1%²⁶. Mai mult decât atât, concesiile deja făcute de partea română importurilor din UE, treptată abandonare în următorii 2-3 ani, pentru mare majoritate a produselor industriilor prelucrătoare, a taxelor vamale, restricțiilor cantitative precum și a oricăror alte măsuri care ar afecta egalitatea condițiilor de concurență dintre

INTEGRAREA ÎN STRUCTURILE ECONOMICE EUROPENE

producătorii români și cei din UE, a dus și va duce în continuare, la creșterea competitivității acestora pe piața românească. Este semnificativ faptul că în 1994 exporturile UE în România erau față de anul premergător intrării în vigoare a AI (1993) cu peste 32,6% mai mari, iar în 1995 cu 80,6%²⁷.

(2) Efectele asupra economiei românești Aparent, "asimetismul" concesiilor comerciale reciproce reprezintă o materializare a aplicării principiului conform căruia asigurarea *egalității inegalilor presupune un tratament inegal al acestora*. Spunem "aparent" deoarece acest asimetism, limitat la relațiile comerciale și - în cazul marei majorități a produselor industriale -, numai pentru perioada scurtă de până în 1998, nu este, și nu poate fi, de natură să asigure unei țări ca România - aflată în fața necesității unei largi și profunde restructurări a sistemului producției sale naționale - nici măcar posibilitatea menținerii actualului ei potențial de producție competitivă (viabilă) pe piața UE. Faptul că în 1995 creșterea cu 6,9% a PIB și 9,4% a producției industriale a reclamat o creștere a importurilor totale de 32,4%, iar din UE cu peste 36%, (în condițiile diminuării relative a importurilor de bunuri de consum al populației) fără ca aceasta să determine și o creștere în mărime similară a exporturilor (care a fost cu 10,2 puncte procentuale mai mică decât cea a importurilor) atestă, fie și indirect, această apreciere.

"Dezarmarea" de instrumentele politicii comerciale - începută în 1993 și programată a fi totală pentru cea mai mare parte a economiei peste numai 2 ani - punând în condiții de concurență egale producătorii români cu cei din UE, incomparabil mai puternici, va face ca economia românească să cunoască, în lipsa acțiunii unor "factori de compensare", o intensificare a procesului de asanare. O asanare care, în condițiile gradului înalt de decapitalizare a întreprinderilor și blocajului financiar, se va transforma de fapt într-un proces de eliminare nu numai a producților obsolescente și întreprinderilor neviable, ci și a celor cu

potențial de viabilitate. Practic, segmente mari ale sistemului producției naționale ar putea fi lichidate.

Pentru evitarea pericolului unei irreparabile amputări, cu efect involutiv asupra economiei și societății românești, este necesar ca restructurarea prin asanare să se desfășoare concomitent cu restructurarea constructivă al cărei ritm ar trebui să fie mai mare sau cel puțin egal cu cel al asanării.

În caz contrar, nu numai că decalajele, atât relative cât și absolute, față de țările membre ale UE s-ar adânci, îndepărând momentul unei integrări eficiente în UE, dar ar avea loc o importantă pierdere absolută din potențialul existent al economiei.

Ce posibilități oferă Acordul de Asociere și practica politică integrării promovate de UE pentru restructurarea constructivă?

Restructurarea constructivă și protectionismul UE.

Costul restructurării constructive și sursele posibile ale finanțării lui

Înainte de a ne referi la acele aspecte ale Acordului și politicii UE care constituie prin ele însese, un răspuns la întrebarea de mai sus, se impune a fi subliniat faptul că restructurarea constructivă - abstracție făcând de costurile, deloc mici, implicate de procesul de asanare - este un proces de durată care implică fabuloase resurse financiare. Cuantumul lor nu este ușor de determinat. Pentru a ne forma o imagine asupra volumului lor este suficient să menționăm că Bundestagul, apreciind că restructurarea economiei landurilor din fosta RDG ar fi posibilă într-o perioadă de 7-10 ani (apreciere considerată azi ca mult prea optimistă), a alocat de la buget în acest scop (în medie pe an) cca. 150 miliarde DM (peste 100 miliarde USD)²⁸, din care aproape 2/3 pentru susținerea restructurării prin asanare (fundamental pentru acoperirea costurilor sociale) și peste 1/3 pentru investiții - sub forma de investiții directe ale statului în infrastructură și de

subsidiile pentru investitorii privați (45 miliarde DM în 1991; 55 miliarde DM în 1992, 40 miliarde DM în 1993), fără a include aici și subsidiile pentru *Fondul de dezvoltare regională*, din care, o bună parte, merge tot la investiții.²⁹

Până în anul 2000, conform calculelor efectuate de *Institut der Deutschen Wirtschaft* (Cologne), suma totală a transferurilor nete către fosta RDG se va ridica la cca. 1.700 miliarde DM. Si de reținut: cu aceste transferuri, Germania de Est va reuși să atingă nivelul de numai 58% din PIB/loc realizat în Germania de Vest³⁰. Dacă ponderea investițiilor în totalul acestor transferuri se va menține (probabil însă că va crește), înseamnă că numai din transferurile de la buget până în anul 2000 restructurarea constructivă beneficiază de cca. 570 miliarde DM, restul de 1.130 miliarde DM fiind utilizat pentru susținerea nivelului de trai, respectiv pentru acoperirea costurilor sociale ale restructurării prin asanare.

Evident însă că, pe lângă această contribuție a bugetului de stat, restructurarea constructivă în Germania de Est se bazează pe investițiile private, care, de la 77,6 miliarde DM în 1991, au crescut la 104,6 miliarde DM în 1992, 124 miliarde DM în 1993 și 146,8 miliarde DM în 1994³¹. Împreună cu investițiile directe de la buget, ele au însumat (în prețuri curente) cca. 128 miliarde DM în 1992, 150,5 miliarde DM în 1993 și 178,9 miliarde DM în 1994³². Rezultă că *restructurarea constructivă a beneficiat anual, în medie de cel puțin 150 miliarde DM (peste 100 miliarde USD)*³³.

Si chiar beneficiind de un asemenea uriaș volum de investiții, landurile din Est vor putea depăși decalajul ce le desparte de Germania de Vest cam în 2 decenii. D. Gros și A. Steinherz estimează că dacă raportul dintre investițiile pe locuitor din Estul și Vestul Germaniei se va menține la nivelul celui din anul financial 1994/1995, atunci Estul va putea atinge un PIB/loc. egal celui din Vest într-o perioadă de 18-25 ani³⁴.

Revenind la România, să reținem că

întregul ei PIB este mai mic cu circa 32-37% decât volumul mediu anual al investițiilor din fosta RDG, iar decalajul pe care trebuie să-l recupereze este și el incomparabil mai mare³⁵.

Rezultatele încercării noastre (Anexa 12) de a determina necesarul de investiții în România³⁶ pentru a atinge nivelul mediu al PIB/loc. din UE într-o perioadă de 20 de ani, arată că volumul mediu anual al acestora ar trebui să fie de cca. 132-133 miliarde USD. Din acest volum, în condițiile în care 25% din PIB s-ar utiliza pentru investiții³⁷ numai cca 57-58 miliarde USD ar putea fi acoperite din resurse interne. Înseamnă că afluxul net mediu anual de investiții străine ar trebui să fie, pe parcursul acestor 20 de ani de cca 75 miliarde USD.

Dacă obiectivul ar fi atingerea nivelului mediu al PIB/loc. realizat de grupul celor trei țări plasate pe ultimele locuri în ierarhizarea (pe baza acestui criteriu) a membrilor UE, atunci necesarul mediu anual de investiții - considerând aceleași condiții: rata investițiilor din PIB de 25% și orizontul de timp 20 ani - ar fi de cca. 97,48 miliarde USD din care 50% (adică cca. 48,7 miliarde) ar trebui să fie acoperite din resurse externe³⁸.

De ce posibilitățile de finanțare a restructurării constructive dispune România?

(1) În ceea ce privește acumulările interne, cuantumul lor este funcție de ponderea pe care o au în PIB și mărimea acestuia.

În 1994 volumul total al investițiilor din PIB s-a ridicat la cca. 11 miliarde USD³⁹. Presupunând posibilă creșterea lor în medie pe an (în termeni reali) în următorii 9 ani, cu 5% (corespunzător unei creșteri similare a PIB)⁴⁰, volumul cumulat al investițiilor din resurse interne în perioada de până în 2002 (când, conform prevederilor Acordului de Asociere, ar trebui să se încheie etapa de tranzitie spre aderarea la UE), s-ar ridica la 121,35 miliarde USD față de necesarul (în aceeași perioadă) de 565,57 miliarde USD pentru ca în 20 de ani să se atingă nivelul mediu de dezvoltare al UE, sau de 464,72 miliarde USD pentru a atinge nivelul mediu al

INTEGRAREA ÎN STRUCTURILE ECONOMICE EUROPENE

celor mai sărace trei țări din UE⁴¹.

Aceasta înseamnă că în absența capacitatei de măcar a dubla efortul investițional intern - fapt, practic, inimaginabil ca urmare a limitelor pe care o reprezintă gradul de suportabilitate al organismului social⁴², singura șansă pentru asigurarea unui ritm al restrukturării constructive de natură să asigure evitarea adâncirii și recuperarea decalajelor față de UE, o constituie sursele externe.

(2) În ceea ce privește sursele externe: în cadrul lor rolul determinant il au, evident, investițiile străine directe (ISD). Ele sunt indispensabile nu doar ca factor de creștere cantitativă, ci și, mai ales, ca factor de creștere calitativă. Din păcate, volumul intrărilor de capital străin în România este derisoriu. Speranțele de după decembrie 1989 într-un important flux s-au dovedit nejustificate⁴³. Datorită unui întreg complex de cauze, interne (asupra căror ne vom opri pe scurt) dar și externe, în întreaga perioadă de după 1989 totalul acestora a fost de numai 1.945,7 milioane USD - o medie anuală de sub 278 milioane USD⁴⁴.

Este adevărat că UE, preocupată de evoluția economiilor est-europene, a adoptat un program special vizând stimularea investițiilor Uniunii în țările foste "socialiste" asociate⁴⁵. Este greu de estimat cât din totalul investițiilor străine în România se datorează acțiunilor UE de realizare a acestui program. Fapt este că investițiile provenite din UE în întreaga perioadă de după 1989 (până în august 1996) au fost de numai 1.029 miliarde USD⁴⁶.

Dintre sursele externe, pe lângă ISD, se mai cer și menționate:

- asistența financiară nerambursabilă oferită prin Programul PHARE care în perioada 1991-1995, s-a ridicat la 0,798 miliarde USD⁴⁷ - cca. 0,16 miliarde USD medie pe an și,

- credite externe pentru investiții a căror contribuție netă, teoretic, ar trebui să fie egală cu cel puțin valoarea dobânzii pe care o comportă, calculată la o rată echivalentă cu rata medie de pe piețele de capital.

Cuantumul total al acestor credite se cifra la sfârșitul anului 1995 la 2,378 miliarde USD⁴⁸.

După cum ușor se poate observa din cele de mai sus, volumul resurselor externe atrase în efortul de restrucțuire constructivă este extrem de mic în raport cu necesarul. Chiar și pentru primul an al demarării acesteia (vezi Anexa nr.13). De aceea, esențială pentru restrucțuirea constructivă - atât cât se poate face în lipsa unui important flux de ISD - este mobilitarea maximă a potențialului investițional intern. De altfel, "Raportul" adaptat la Essen subliniază că "principalul efort trebuie, totuși, să revină tot țărilor asociate"⁴⁹.

În ce măsură Acordul de Asociere și politica UE favorizează acest efort?

Pentru a răspunde la această întrebare trebuie să avem în vedere că întrucât restrucțuirea constructivă presupune înnoirea și modernizarea producției și a aparatului tehnic de producție - proces ce implică un masiv import de echipamente și tehnologii-, "metamorfozarea" potențialului investițional intern într-un factor de efectivă restrucțuire depinde de creșterea exporturilor pentru asigurarea resurselor valutare necesare acestor importuri. De aceea, întrebarea poate fi reformulată astfel: oferă Acordul și mai ales politica comercială efectivă a UE, o reală deschidere a piețelor sale pentru exporturile noastre? Răspunsul nu este nici pe de parte încurajător.

Protecționismul UE - frâna a restrucțuirii constructive

După cum s-a putut observa din cele de la pct. 2.1., chiar prin prevederile Acordului, UE își protejează piața, menținând taxe vamale, restricții cantitative și cote tarifare (fie ele și îndulcite) tocmai pentru acele grupe de produse ale exportului românesc (și nu numai) care ar rezista competiției, reducând, astfel gradul de realizare a potențialului de export și dezvoltare de care economia noastră națională dispune⁵⁰. "Argumentul" invocat de oficialii UE, ca și de numeroși alți purtători de

cuvânt ai celor interesati în măsuri protecționiste, îl reprezintă aşa-numita "sensibilitate" a respectivelor sectoare la importurile din TCEE (și nu numai). Aceasta însă, după cum remarcă Richard Portes, unul dintre cei mai reputați cercetători ai economiilor în tranziție, "este o explicație economică prea puțin ratională". Dacă se consideră că "domeniile sensibile" trebuie să fie protejate, atunci, practic, întreaga economie a României - și în primul rând industria românească - (ca și a marii majorități a țărilor est-europene) se impune să fie protejată. Dar privilegiul tratamentului egal, tocmai prin aplicarea nediscriminatorie a principiului invocat în menținerea de către UE a măsurilor protecționiste explicite, ni se refuză.

Protectionismul UE nu se reduce însă la cel explicit, deschis, prin taxe varname și restricții cantitative (contingente și cote tarifare). El se realizează și prin alte mijloace, prevăzute și în documentele de Asociere. Astfel, Acordul prevede posibilitatea, formal simetrică, pentru UE și TCEE, de a adopta măsuri antidumping în cazul unor produse ce fac obiectul schimburilor dintre ele.

Spunem "formal simetrică" deoarece, pe de o parte, țările europene în tranziție, în virtutea nivelului mult mai redus în privința eficienței și calității producției lor, sunt puternic concurate pe propriile piețe de către producătorii din UE fără ca aceștia să fie nevoiți să apele la o politică de dumping. Pe de altă parte, cum notează J. Stehn¹, măsurile anti-dumping ale UE împotriva acestor țări "sunt în mod deosebit discriminatorii": UE consideră că, întrucât țările Central și Est-Europene nu ar fi economii de piață, costurile lor interne de producție nu pot fi luate drept criterii pentru definirea dumpingului și, drept urmare, se apelează la prețurile producătorilor din economii de piață comparabile. Aceasta face ca țările Central și Est-Europene să nu poată profita, nici în cazul puținelor lor produse exportabile, de costul foarte redus al forței lor de muncă.

În cazul unor dispute legate de adoptarea măsurilor anti-dumping singurul

mecanism de soluționare îl constituie apelarea lor explicită sau tacită (prin lipsa unui răspuns în termen de 30 de zile) din partea Consiliului de Asociere, care, evident, nu poate să nu fie expresie a raporturilor de putere dintre componentii lui. Tocmai de aceea, și ca urmare a criteriului de definire a dumpingului, în fapt, măsurile antidumping ale UE "nu sunt în realitate decât o camuflare a protectionismului"² - cum remarcă Malcolm Rifkind, ministru de externe al Marii Britanii, într-o lucidă pleoară în favoarea deschiderii piețelor occidentale pentru exporturile țărilor est-europene asociate.

Un alt instrument protectionist pe care UE și l-a rezervat (valabil și pentru contrapartea sa est-europeană) îl constituie autorizarea (art.30 din Acordul de Asociere) adoptării unor aşa-numite "măsuri de salvagardare" - de reintroducere a unor măsuri restrictive față de importurile care i-ar afecta serios pe producătorii interni. Caracterul simetric al acestei prevederi pentru cele două părți ale Acordului, în virtutea marilor diferențe în privința nivelului dezvoltării lor, pune România (ca și celelalte țări asociate) în condiții de evidentă inegalitate.

Celor de mai sus li se adaugă mecanismul "regulilor de origine" care practic interzice importul dintr-o altă zonă decât UE a importurilor (produse intermediare) necesare producerii bunurilor destinate exportului în UE. Generator al extinsei practici a lucrului "in lohn", în special în industria de confecții și încălțăminte, acest mecanism s-a dovedit deosebit de eficient nu numai pentru protecția indirectă a producătorilor din UE de asemenea bunuri de uz intermediar și chiar expansiunea producției lor, ci și pentru lichidarea concurenței indirekte, sau cel puțin pentru reducerea posibilităților de ameliorare a competitivității ramurilor din amonte ale respectivelor industrii "lohn-ificate" ale țărilor CEE în care practica "lohn-ului" s-a dezvoltat.

Dar cel mai important instrument al politiciei protectioniste a UE îl reprezintă ansamblul numeroaselor bariere netarifare.

INTEGRAREA ÎN STRUCTURILE ECONOMICE EUROPENE

Intr-un recent și amplu studiu, Daniel Dăianu sublinia: "Nu numai că țările est-europene sunt mult mai deschise comerțului decât partenerii lor occidentali, dar ele mai au de parcurs un drum lung până să aibă un sistem la fel de sofisticat ca și cel al acestora din urmă, de utilizare a barierelor netarifare. Si este bine cunoscut că aceste bariere sunt, în mod frecvent, un impediment mult mai serios în calea comerțului decât tarifele"⁵³.

Tocmai prin aceste bariere netarifare se explică în mare măsură nivelul extrem de redus - în raport cu cel potențial și cel realizat până în 1989 inclusiv - al exporturilor noastre în UE în cazul acelor grupe de produse la care taxele vamale și restricțiile cantitative au fost abolite încă din 1993.

Datele prezentate și în anexa 7 sunt în această privință semnificative.

Chair dacă facem abstracție de rolul barierelor netarifare și ne limităm exclusiv la implicațiile prevederilor exprese din Acordul European, este evident că, așa cum arată R. Faini și R. Portes⁵⁴, "Acordurile oferă prea puțin pentru liberalizarea politiciei de import în UE și stimularea creșterii exportului din țările est-europene"⁵⁵. Mai mult decât atât. În fapt ele constituie un instrument al expansiunii comerciale externe (implicit de dezvoltare) a UE pe seama acestor din urmă țări. Conform proiecțiilor acelorași Faini și Portes pe baza unui model gravitational, factorul de creștere a exporturilor UE către țările CEE este 10, în timp ce al importurilor din țările Central și Est-Europene de numai 4⁵⁶.

Rezultatul politiciei comerciale a UE și-a găsit, firesc, reflectarea în dinamica balanței comerțului exterior a UE cu țările Central și Est-Europene: de la un sold negativ de 600 milioane USD în 1989, la un excedent de 5 miliarde USD în 1994. În ceea ce o privește, România, care în 1989 înregistra în comerțul cu UE un excedent de cca. 2,3 miliarde USD, în anii de după 1989 (până în 1995 inclusiv) consemna un deficit cumulat de 3,2 miliarde USD, deficit care, rezultând din nerealizarea potențialului de export,

echivalează cu diminuarea, în raport cu posibilitățile, a resurselor atât de acut necesare restructurării constructive.

În afara acestui efect direct asupra restructurării, politica protectionistă a UE are și un efect indirect, via consecințele sale asupra procesului de așezare a funcționării economiei pe principiile pieței; căci greutățile în desfășurarea restructurării determină întârzieri în realizarea reformei care, la rândul ei, afectează serios capacitatea de adaptare a structurilor de producție. După cum justifică remarcă Daniel Dăianu: "protectionismul UE față de țările est-europene nu le ajută în a avansa pe calea reformei economice și, drept urmare, nu sporește capacitatea lor de a face față eventualului statut de membru (al UE)"⁵⁷, care reclamă, concomitent, atât funcționarea economiei ca economie de piață, cât și capacitatea de a face față presiunii competitivității și forțelor pieței din UE, capacitate realizabilă numai prin restructurarea constructivă.

Ca o "consecință naturală" a protectionismului UE, arată Daniel Dăianu, țările est-europene ar putea să reconsideră avantajele "pietii unice", în fapt ale unui aproape total "unilateral comerț liber", și să caute să protejeze economiile naționale⁵⁸. Fenomenul este remarcat de numeroși alți cercetători ai problemei. Nemulțumirea crescândă a factorilor de decizie din Europa de Est față de politica comercială reală a țărilor occidentale este deja manifestă. Ea a condus la reimpuñarea unor taxe vamale mai mari, atât în Polonia, cât și Ungaria⁵⁹. "În special în Ungaria se poate observa o puternică înclinație spre protejarea producătorilor interni împotriva competitorilor externi... ne putem aștepta la o puternică rezistență a unor astfel de industrii (pericolitate de concurență externă n.n.) împotriva unei deschideri complete și ireversibile a piețelor interne"⁶⁰. Devine astfel tot mai evident faptul că fără o schimbare a concepției privind relațiile dintre UE și TCEE asociate, extinderea zonei de comerț liber a UE asupra acestora este subminată.

"Sprijinul public" și restructurarea constructivă

O importanță principală și practică deosebită o au prevederile art.64 din AA care stabilesc ca fiind "incompatibil cu buna funcționare a Acordului orice ajutor public care distorsionează sau amenință să distorsioneze concurența prin favorizarea unui întreprinderi sau a producției unor anumite mărfuri"⁶¹.

Sunt exceptate de la această interdicție numai produsele agricole și piscicole ca și obiectivele de utilitate publică. Cu alte cuvinte, procesul de restructurare a industriei prelucrătoare trebuie să se realizeze fără sprijin finanțier (fără subvenții) din partea statului. În mod excepțional și cu multiple condiționări, este permis ajutorul public, dar numai în primii cinci ani (adică până în 1998), pentru restructurarea siderurgiei. Ca și cum această ramură ar putea fi restructurată în numai 5 ani!

Abstracție făcând de faptul că în Germania s-au alocat resurse bugetare destinate restructurării economiei landurilor din Est nu numai în domeniul utilităților publice, ci și în asemenea industriei precum construcții navale, construcții auto⁶² (și nu numai), pentru aprecierea acestei "concesii" ce ni se face să reținem că statele dezvoltate, începând din 1976 (după depășirea crizei din 1973-1975) și până astăzi - deci pe parcursul a cca 20 de ani - și-au restructurat și modernizat siderurgia prin subvenții, directe și indirecte, care, după date incomplete, s-au ridicat la 80-100 miliarde USD⁶³.

Este posibilă restructurarea fără sprijin finanțier public, într-un termen de numai câțiva ani, a unei economii care dispune de un mare aparat industrial, dar cu un decalaj de eficiență față de cel al UE de cca. 1 la 6?. O restructurare eficientă care să asigure industriei naționale, "capacitatea de a face față concurenței și forțelor pieței din cadrul Uniunii", cum se subliniază atât în documentul Summit-ului de la Copenhaga (1993), cât și în Raportul adoptat la Consiliul

European de la Essen? Chiar și numai datele de mai sus referitoare la siderurgia europeană, reprezentă, credem, un răspuns semnificativ.

Desigur, este indiscutabil că excluderea oricărora forme de subvenționare a industriei prelucrătoare asigură nu numai evitarea obscurizării raporturilor de eficiență dintre diferitele producții, și, prin aceasta, "asanarea spontană" a economiei de ceea ce nu este viabil, ci și creșterea vitalității ei prin creșterea intensității mobilizării potențialului fiecarei întreprinderi de eficientizare a activității sale. Aceasta însă în plan abstract-teoretic. În plan practic, în condițiile date ale raporturilor dintre industria prelucrătoare românească și cea a UE sub aspectul dezvoltării lor calitative și din perspectiva consecințelor inerente ale confruntării lor pe piață unică, excluderea subvențiilor de restructurare echivalează, pentru noi, cu o deschisă condamnare la dispariție a unui mare număr de producții și întregi sectoare ale acestei industrii.

Prevederea de excludere a subvențiilor pentru marea industrie (cu excepția, extrem de limitată în timp, a siderurgiei) reprezintă, în concepția oficialilor UE, una dintre principalele modalități de asigurare a condițiilor unei "concurențe loiale".

Ca și cum ar putea fi considerată ca loială programarea unui match între un boxeur de categorie grea și unul de categorie ușoară înainte ca acesta din urmă să atingă parametrii de competitivitate cât de cât apropiat de ai primului!

În fapt, dincolo de, posibil, bunele intenții ale autorilor ei, această prevedere - inspirată, în cel mai bun caz, de naivă, abstractă convingere doctrinară în efectele pozitive miraculoase ale mecanismelor pieței libere - nu face decât să completeze politica protecționistă a UE cu o politică de lichidare a actualilor și potențialilor viitor concurenți; de extindere, astfel, a piețelor pentru producătorii proprii prin dezarmarea "benevolă" a țărilor în tranziție, mai puțin dezvoltate, de singurele instrumente cu ajutorul căror, în actualele condiții, își pot asigura supraviețuirea și speră

la vitalizare - politicile comerciale și industriale active; politici la care UE și statele membre apelează ori de câte ori interesele lor o cer.

Participarea la procesul de redistribuire interstatală din UE - speranțe fără acoperire

În posida caracterului deloc încurajator al modului în care s-au structurat și tind să evolueze, sub impactul prevederilor Acordului, relațiile economice dintre UE și țările Central și Est-Europene, în special cele mai puțin dezvoltate, ca România, acestea își manifestă (încă) cu insistență interesul de a deveni, cât mai curând posibil, membri plini ai Uniunii.

În afara de presupunerea - încă persistentă chiar dacă se află sub acțiunea unor factori de subminare - că prin accesul fără restricții pe pietele UE și-ar îmbunătăți performanțele economice, explicația acestei poziții a țărilor Central și Est-Europene rezidă în atracția deosebită pe care o exercită asupra lor posibilitatea de a deveni beneficiari ai generoaselor scheme de distribuire ale CAP (Community Agricultural Policy) și așa-numitelor "fonduri structurale" ale UE⁶⁴.

Ce șanse sunt în această privință?

Conform chiar și celor mai "zgârcite" estimări pentru a asigura un grad minim de echitate a relațiilor lor economice cu UE, *transferurile nete anuale către numai 10 din țările est-europene (grupul de la Vișegrad, Slovenia, țările baltice, Bulgaria și România) ar trebui să se cifreze la cca. 24,5-25 miliarde ECU din care României i-ar reveni cca. 9 miliarde ECU⁶⁵.* O sumă modestă în raport cu nevoile, dar care poate fi considerată drept fabuloasă dacă avem în vedere dramatica penuria de resurse valutare pentru ridicarea nivelului calitativ al producției cu care ne confruntăm. Puternica

atracție a posibilității de a beneficia de asemenea transferuri este, deci, explicabilă. Problema care se pune însă este: *Ce șanse sunt să se constituie resursele necesare pentru asemenea transferuri și țările Central și Est-Europene să beneficieze de ele?*

Autorii cercetărilor consacrate acestei probleme sunt nu doar sceptici; în variate formulări ei dau un răspuns negativ. Cel puțin pentru o perioadă de timp previzibilă și în condițiile existente din cadrul UE.

În primul rând, se consideră total improbabil ca actualii membri ai UE să poată face față imensei creșteri a necesarului de resurse financiare pe care ar trebui să le verse suplimentar în CAP și fondurile structurale. Căci este vorba de zeci de miliarde USD. Atât aproximarea de mai sus, cât și estimarea lui R.E. Baldwin⁶⁶ privind costul net al primirii în UE a numai 6 țări est-europene (grupul Vișegrad, Slovenia și Croația), - 21 miliarde ECU și numai pe linia CAP - trebuie considerate, după propria apreciere a acestuia, drept "foarte redusă" și "trebuie gândită ca o limită minimă". Alți autori apreciază că largirea (în anul 2000) a UE cu numai grupul de la Visegrad, implică o creștere a fondului CAP cu 37,6 miliarde ECU și a "fondurilor structurale" cu 26 miliarde ECU⁶⁷, în total 63,6 miliarde din care costul net (63,6 miliarde minus contribuția la fond a celor 4 din Grupul Visegrad) ar fi de peste 58 miliarde ECU. Sumă ce ar trebui să fie vărsată suplimentar de actualii membrii. Or, din partea acestora este de așteptat, ca practic inherentă, o puternică opoziție. În special din partea Germaniei care are principala contribuție la fondurile UE (32 miliarde DM în 1994). Numai includerea Grupului de la Visegrad ar însemna o creștere anuală a contribuției sale cu 22 miliarde DM - ceea ce va fi greu de acceptat de către contribuabilii și respectiv oamenii politici germani, confruntați în plus cu greutăți mai mari decât cele prevăzute în integrarea economică a landurilor de est.

Cu atât mai complexă devine problema dacă UE se va lărgi nu de la 15 la

19, ci la 28⁶⁸ sau 32⁶⁹, caz în care necesarul suplimentar de resurse ar fi evident infinit mai mare.

În afara de acesta, în UE va crește tensiunea ca urmare a presiunii tot mai puternice, atât a țărilor membre care până în prezent au beneficiat și beneficiază de un substantial transfer net (Irlanda, Portugalia, Spania, Danemarca și Grecia), cât și a unor țări, precum Franța și Olanda, în care lobby-ul agricol obține importante resurse de la CAP. Evident, *interesele tuturor acestora sunt total opuse cuprinderii și a țărilor Central și Est-Europene în schemele de distribuire a fondurilor UE*. Dacă avem în vedere complexele probleme cu care UE, și fiecare țară membră, se confruntă pe plan intern, dar și în raporturile lor economice externe - probleme pe larg analizate de Daniel Dăianu⁷⁰ în lucrarea deja menționată - va fi cu atât mai de înțeles această poziție a UE și a țărilor ce o compun. De aceea, perspectivele pentru o deplină participare a țărilor Central și Est-Europene la schemele de distribuire ale CAP și ale fondurilor structurale sunt extrem de reduse. *Speranța pe care țările în tranzitie asociate și-a pus-o în aceste transferuri este lipsită de o bază reală*. După cum sublinia P. Bofinger, "este mai mult ca sigur că această speranță nu se va materializa niciodată". Ele, țările asociate, "vor trebui să înțeleagă, mai devreme sau mai târziu, că... niciodată nu va fi posibil să obțină un tratament similar celui oferit altor țări, relativ sărace (Irlanda și țările Europei de Sud)" devenite anterior membre ale UE⁷¹.

În această situație, în cadrul actualei conceptii privind integrarea în UE a Europei de Est, nu există decât două alternative:

- fie primirea ca membre în UE a acestor țări să fie *amânată* pentru o perioadă lungă de timp,
- fie ca ele să accepte statutul de membre *fără a beneficia de transferuri importante*⁷² - ceea ce înseamnă că "integrarea" lor se va limita, în fapt, la cuprinderea în "zona de comerț liber a UE" ale cărei implicații le-am putut vedea.

Practic, nici una dintre aceste alternative nu este însă dezirabilă, căci nu reprezintă soluții - nici pentru atingerea obiectivului de realizare a unei Europe Unite, nici pentru țările ce bat deocamdată la poarta UE. Motivele?

Pe de o parte, amânarea "cât mai mult posibilă" - care (cel puțin în cazul țărilor asociate mai puțin dezvoltate) se conturează tot mai clar în atitudinea UE - va face ca entuziasmul inițial al opțiunii de aderare a țărilor Central și Est-Europene, să se transforme în deziluzie, să cunoască un puternic recul (mai ales ca urmare a creșterii presiunii grupurilor industriale pentru măsuri protecționiste) și să devină tot mai dificil să se obțină suportul politic necesar pentru aderare. Acest fenomen, desfășurat cu o intensitate ce diferă de la o țară la alta, este consemnat de toate sondajele, inclusiv ale Comisiei Europene. Cel mai marcat în Cehia și Ungaria⁷³. Să nu uităm de experiența ultimelor aderări "la limită" (în primul rând a Suediei) sau de refuzul Norvegiei. Să fie oare atitudinea populațiilor acestor țări lipsită de orice justificare?

Pe de altă parte însă, "dacă populațiile din țările Central și Est-Europene realizează că transferurile din UE sunt foarte modeste, este dificil de găsit argumente convingătoare"⁷⁴ pentru aderare. Mai ales că efectele procesului demarat de integrare în zona de comerț liber a UE sunt greu de suportat, atât de producători, cât și de populație. Rezultatul este același ca și în primul caz.

Dat fiind că "șoul" tranzitiei asupra grupurilor industriale naționale de interes este pe cale de a fi depășit, rezultatul inherent al unor asemenea evoluții va fi, după cum am arătat mai sus, creșterea presiunii acestora asupra guvernelor în favoarea unor măsuri protecționiste care vor frâna, până, posibil, la blocare, procesul declanșat al integrării, cu grave efecte nu numai pentru respectivele țări, ci și pentru UE. Cum lucid remarcă P. Bofinger, "rămânerea în afara UE (a țărilor Central și est-Europene n.n.) nu numai că va avea un efect distrugător asupra structurilor

economice și politice din Est, dar va avea, de asemenea, serioase represiuni economice și politice negative în Vest. De aceea este important să se dezvolte strategii care să facă posibilă depășirea actualelor piedici din calea accesului Europei de Est⁷⁵ în UE.

Este o concluzie firească, realistă la care subscrim integral. Cu sublinierea însă, a unei idei, implicită în citatul de mai sus, pe care o considerăm esențială: pentru a putea conduce la realizarea obiectivului declarat, este necesar ca aceste strategii să se bazeze pe o nouă concepție asupra procesului integrării economiilor est-europene asociate. O concepție în care depășirea principalei restricții în calea integrării - decalajul în privința nivelului calitativ al sistemului producției, să reprezinte, alături de adaptarea instituțională, nu o condiționare pendintă numai de țara asociată, ci un obiectiv comun al acestia și al UE - obiectiv a cărui atingere reclamă acțiuni atât *concertate*, cât și, mai ales, comune de realizare a restructurării constructive în TCEE..

Direcții de acțiune

Operationalizarea concluziei de mai sus implică două mari direcții de acțiune aflate, în mare măsură, în raporturi de intercondiționare și reprezentând ele însese mari provocări:

a) asigurarea unor asemenea direcții și ritmuri ale evoluției condițiilor economice și social-politice interne, încât să fie puternic stimulat și accelerat dublu proces de restructurare-integrare. Aceasta înseamnă în ultimă instanță promovarea fermă a reformei;

b) asigurarea unor condiții și modalități de interacțiune dintre subiecții (și exponentii) economiei noastre naționale și cei ai UE, care să favorizeze accelerarea restructurării constructive în deplină compatibilitate cu dinamica structurilor de producție europene și ca parte componentă a acestora,

prin creșterea gradului de integrare în producție.

Promovarea fermă a reformei

Crearea condițiilor economice și social-politice interne adecvate unei integrări eficiente presupune:

(1) în primul rând, - ca o componentă și, în același timp, factor cu rol fundamental - voința și acțiunea politică hotărâtă de accelerare a proceselor de reformă în toată multidimensionalitatea ei - economică, instituțională, organizațională, socio-culturală, politică și juridică. În absența acestui factor nu este posibilă nici valorificarea, într-un grad cât mai înalt posibil, a potențialităților de creștere calitativă și eficientizare a aparatului de producție viabil existent; nici mobilizarea resurselor țării într-un proces de cât mai rapidă creștere a ratei formării de capital, respectiv de revigorare puternică a procesului investițional; nici creșterea substanțială a volumului investițiilor de capital străin ca urmare a formării unui mediu în egală măsură atractiv și, totodată, adecvat funcționării sale în consens cu interesele economiei naționale, creșterii dinamismului ei.

Sub acest aspect, al ritmului desfășurării reformei, în România suntem departe nu numai de ceea ce este dezirabil, ci și de ceea ce ar fi fost posibil. Decalajul dintre intențiile declarate ale factorilor de putere și practica acțiunii politice și vieții noastre economice este atât de mare, încât evidența lui face de prisos o demonstrare analitică. O enumerare, fie ea și sumară a principalelor probleme ce se cer a fi rezolvate, o face Daniel Dăianu sub forma unei "schite" a unei schite de agenda românească" în stadiul "Mersul transformării", ce urmează să apară în viitorul număr din *Oeconomica*. Aici este suficient să menționăm fie și numai două asemenea elemente, hotărâtoare pentru evaluarea procesului de reformă, precum *ritmul privatizării* - caracterul privat al drepturilor de proprietate reprezentând instituția - funda-

ment al economiei de piață - și crearea principalelor instituții ce formează și prin intermediul cărora funcționează, sau care asigură funcționarea mecanismelor specifice ale diferențelor piețe.

(A) În ceea ce privește ritmul și modalitatea de desfășurare a procesului de privatizare sau, mai exact, de restructurare a sistemului relațiilor de proprietate⁷⁶, acestea au fost nu doar nesatisfăcătoare, ci contrare cerințelor funcționării eficiente a aparatului de producție al țării. Privatizarea a bătut pasul pe loc. După 6 ani de la Revoluția din decembrie '89, "sectorul privat din industrie, constituit preponderent din întreprinderi cu mai puțin de 5 salariați, a participat cu 16% în producția totală (industrială, n.n.), activitatea industrială continuând să fie concentrată în "întreprinderile mari"⁷⁷, cu capital de stat sau majoritar de stat. Si această contribuție privește atât sectorul privat autogenerat, cât și cel format prin privatizarea capitalului de stat.

Nu discutăm aici cauzele obiective (căci sunt și cauze obiective) sau subiective - de ordin economic, social, politic și instituțional - care au determinat acest ritm extrem de lent al privatizării. Consemnăm numai faptul că "dezetatizarea" proprietății de stat - prin transferul dreptului de decizie la nivel micro și al exercitării dreptului de posesiune al statului către FPS, ceea ce echivalează cu transferul controlului asupra obiectelor proprietății către un grup, relativ restrâns, de subiecți generat politic (membrii AGA și ai CA) - fără privatizarea celorlalte componente ale dreptului de proprietate, (adică, practic, fără a transfera și răspunderea corelată acestor drepturi), nu numai că a afectat (și afectează) puternic valorificarea potențelor aparatului de producție, dar a determinat chiar degradarea absolută a calității lui. Iar efectele pe care acest fapt le are asupra output-ului, denaturează (la nivel macro) imaginea asupra potențialului său real, cu consecințe negative în planul conținutului politicilor industriale pe care guvernul are sarcina să le conceapă și să le promoveze.

Încercarea de privatizare a uneia din

dimensiunile sau componente ale dreptului de proprietate și anume al managementului (deciziei) întreprinderilor cu capital majoritar de stat, prin adaptarea Legii Contractului de management, a fost un eșec - atât datorită unor curențe ale legii și modului în care a fost aplicată, cât și mai ales, datorită sistemelor de interes constituite prin aranjamentele instituționale reprezentate de prevederile conjugate ale legilor nr. 15/1990, nr. 31/1990 și 58/1991. Un eșec ce a privat economia națională de unul din instrumentele transformării mecanismelor funcționării sale, potențial cele mai importante în condițiile în care penuria de capital a reprezentat (și reprezintă) principala restricție pentru transferul dreptului de posesiune către subiecți privați, - transfer a căruia justificare economică constă tocmai în perspectiva pe care o crează pentru creșterea calității managementului.

Așa-numita "mare privatizare" prin transfer gratuit către populație, desfășurată în baza Legii nr. 58/1991, și a Legii nr. 55/1995, dincolo de fapul că nu privește decât 30% din capitalul social nominal (contabil) total al societăților comerciale⁷⁸, nu rezolvă (ca urmare a dispersării proprietății pe un extrem de mare număr de subiecți) decât în mică măsură (cel puțin până la atingerea unui grad minim necesar de concentrare) problema calității managementului, de care depinde calitatea utilizării aparatului de producție existent. Singurele segmente în care are loc o creștere a calității activității economice sunt cele reprezentate de întreprinderile mijlocii și mari în care capitalul străin constituie o prezență consistentă -, fie prin crearea de societăți mixte, fie prin achiziționarea pachetului de control din acțiunile societăților existente.

Cele foarte pe scurt mai sus menționate, atestă necesitatea, tot mai acută, a adoptării unui ansamblu de măsuri - în plan legislativ, organizațional-instituțional și acțional - politic pentru:

- o reală și cât mai rapidă privatizare a managementului în acele societăți comerciale în care statul a rămas acționar unic sau

INTEGRAREA ÎN STRUCTURILE ECONOMICE EUROPENE

majoritar;

- accelerarea vânzării către subiecți privați (persoane fizice sau juridice române și străine) a cotelor deținute majoritar de FPS (cu excepția, desigur, a întreprinderilor considerate de importanță strategică pentru economia națională) prin simplificarea procedurilor și asigurarea transparenței totale a licitațiilor;

- stabilirea în contractele FPS cu așa-numiții "investitori strategici" a unor prevederi clare dublate de prevederi asiguratorii, privind profilul de producție și modernizarea atât a producțiilor, cât și a aparatului tehnic de producție;

- crearea unor facilități speciale investitorilor strategici străini în societățile comerciale profilate pe producții de înaltă tehnicitate, competitive la export.

(B) în ceea ce privește piețele, nefuncționarea lor ca "mecanisme naturale" de alocare a resurselor, desfășurarea haotică a proceselor ce le definesc, gravele lor efecte asupra calității organismului economic național, calitate concretizată în eficiența funcționării sale, sunt expresia marilor goluri în structura sistemului de "instituții ale pieței" - în sensul larg de *reguli și norme* de comportament ale agentilor economici, inclusiv de *structuri organizationale* prin intermediul cărora aceste norme și regule se realizează și/sau prin care se asigură respectarea lor - instituții care, în ansamblul funcționării lor, formează "mecanismul pieței".

Este vorba, în primul rând, de *instituții cu caracter general*, ce vizează, direct sau indirect, funcționarea ansamblului organismului economic, precum cele menite să asigure o reală liberă concurență-motorul mecanismului numit piață; să favorizeze diversificarea tipologiei societăților comerciale și să reglementeze funcționarea lor; să prevină și să combată, evaziunea fiscală, frauda și corupția devenite un adevarat flagel național. Faptul că abia în al 7-lea an de la Revoluție s-a adoptat legea protecției concurenței, care însă urmează să intre în vigoare abia în anul viitor; că actuala legislație a

societăților comerciale este restrictivă și incompletă, ignorând total marea varietate a tipurilor de societăți, grupurilor de societăți ce se pot constitui și relațiilor din cadrul acestora; că legislația în vigoare este extrem de permisivă criminalității economice și actelor antisociale; că parlamentarii noștri au reușit să nu adopte, decât acum, la jumătatea lui '96, legea privind declararea averilor de către demnitari și funcționarii publici (aflați în posturi de decizie); că încă nu avem o lege a răspunderii ministeriale că nici până în prezent nu a fost adoptată Legea privind Statului funcționarului public; fără a mai vorbi de numeroasele incongruente din și dintre diferitele norme legale sau de caracterul antieconomic al unor structuri organizaționale instituite prin lege, - toate sunt factori care au afectat și afecteză negativ procesul de formare a pieței ca mecanism și funcționarea ei.

În al doilea rând, este vorba de completarea și îmbunătățirea sistemului de norme și reglementări specifice privind funcționarea diferitelor piețe - a bunurilor, muncii și capitalului. În special, este stringent necesară - aşa cum o demonstrează evoluția, mai ales din ultimul an, - o căt mai rapidă punere la punct a reglementărilor privind funcționarea instituțiilor financiar-bancare și stricta supraveghere a respectării lor.

Din perspectiva opțiunii pentru integrarea în UE era, și este, necesar un efort susținut, atât din partea forurilor legislative, cât și a executivului, pentru asigurarea compatibilității dintre legislația economică națională și ansamblul structurilor instituționale ale economiei naționale, pe de o parte, și cele proprii UE pe de altă parte (prin adaptarea și completarea lor) pe baza unei ordini de priorități gândită astfel încât să faciliteze accelerarea pregătirii în vederea aderării. Or, sub acest aspect, ca urmare, în egală măsură, a deficitului de voință politică și calității factorilor responsabili de această compatibilizare - parlamentul și guvernul, suntem, practic, abia la început de drum.

În condițiile destrucțării meca-

nismelor conducerii centralizate a economiei și ale menținerii proprietății "de stat" - care în industrie este covârșitoare -, marile întârzieri în crearea instituțiilor pieței au dus la constituirea unor "sisteme de interes" - ale patronatului din sectorul de stat, ale patronatului privat format pe baza relațiilor cu sectorul de stat, ca și ale sindicatelor - profund antiproductive din punctul de vedere al economiei naționale; sisteme de interes care au blocat și blochează restructurarea mecanismelor decizionale la nivel microeconomic și, prin aceasta, remodelarea funcției-obiectiv a întreprinderilor, respectiv a comportamentului lor în consens cu cerințele funcționării unei economii de piață. Tocmai aceste noi sisteme de interes au constituit și constituie principalul factor de frânare a reformei. Iar "spargerea" și "remodelarea" lor astfel încât să poată avea o funcție pozitivă, de eficientizare a funcționării sistemului producției naționale, a devenit și devine tot mai dificilă. Aceasta datorită aranjamentelor instituționale ale funcționării proprietății "de stat" - ce rămâne și după "marea privatizare", prevalentă în industrie și servicii publice - aranjamente care au făcut posibilă refacerea și creșterea forței de presiune asupra guvernărilor a grupurilor patronale și sindicale interesate în conservarea structurilor economice în funcțiune".

Nu analizăm aici cauzele acestor stări de lucruri, fie ele obiective - ținând de restricțiile economice și sociale, fie subiective - expresie a calității guvernării. *Fapt este că ritmul nesatisfăcător al reformei, anemia capacitatei decizionale la nivel macroeconomic, lipsa de coerență în măsurile adoptate, caracterul contradictoriu, reactiv, ad-hoc, al multora dintre acestea - determinat, în puține cazuri, nu de impotență conceptuală, ci de prevalența variabilă a intereselor grupurilor de interes economice și politicianiste - au făcut și fac să crească exponential greutățile în creșterea eficienței funcționării economiei. Este motivul pentru care reașezările de forțe din sfera politicului astfel încât să devină posibilă subordonarea actelor de guvernare*

intereselor vitale ale țării și nu doar în beneficiul uneia sau alteia din grupările ce luptă pentru a-și apropiu prin orice mijloace, o cát mai mare parte din avuția națională, constituie în momentul de față principala problemă a economiei și societății românești.

(2) în al doilea rând, crearea condițiilor interne adecvate unei integrări eficiente, presupune elaborarea, pe baza unei concepții realiste, științific fundamentată, a unor variante de structuri dezirabile și posibile ale sistemului *producției naționale* ca bază, atât a negocierii unor aranjamente cu UE, cât și a formulării unor variante de *politici economice* - în primul rând industriale - corespunzătoare în egală măsură, acestor aranjamente și, a posibilelor variații ale limitărilor interne și evoluțiilor practice din, și în, relațiile cu mediul extern.

Din acest punct de vedere, lucrurile stau chiar mai prost decât în privința reformei. *Practic nu dispunem de o concepție și respectiv strategie operațională de politică industrială, gândită prin prisma cerințelor integrării, și drept urmare, nici de programare operativă.*

Este adevarat că fiecare minister și/sau departament (reprezentând o ramură a industriei), fiecare regie și fiecare mare societate comercială cu capital de stat (de nivel republican), și-a elaborat un "program" sau o "strategie" de restructurare; că programele de restructurare ale ramurilor, regiilor și chiar societăților comerciale de interes național se discută în așa-numitul Consiliu Interministerial și apoi în Guvern. Dar ele sunt foarte departe de a se constitui într-o bază reală a politicii statale de restructurare. Din două motive: în primul rând, că sunt concepute (firesc) de pe pozițiile intereselor particulare ale respectivilor subiecți - ramuri sau întreprinderi; în al doilea rând, că nu există un subiect care să asigure măcar o minimă corelare și integrare a prevederilor lor de pe pozițiile intereselor ansamblului economiei naționale, interese condiționate atât de factori interni cât și externi. Practica funcționării Consiliului

INTEGRAREA ÎN STRUCTURILE ECONOMICE EUROPENE

Interministerial a demonstrat că discutarea acestor "strategii" în cadrul său, nu este (și nici nu ar putea fi) o discuție de conținut. Ea are, în fapt, un caracter formal. Însăși procedura discutării lor separate, ca documente de sine stătătoare și în momente diferite, face ca menționatul Consiliu Interministerial (și implicit Guvernul), să nu poată funcționa ca un cadru de realizare a unei asemenea minime corelări; fără a mai vorbi de integrarea lor organică într-o strategie globală vizând economia națională în ansamblul ei, ca un tot⁵⁰.

Elaborarea unei asemenea strategii globale a dezvoltării sistemului producției, ca bază a politicii de restructurare, pornind de la potențialul economiei naționale și direcțiile ce se profilează în structurile de producție din spațiul european și în cel mondial, - strategie din care să derive programele la nivel de ramură - constituie o necesitate de acută stringentă. Prin absența ei (dublată de impactul grupurilor de interese constituite asupra deciziilor de politică economică), se explică, într-o bună măsură, slăbiciunile de fond ale diplomației noastre economice, deficitul ei de idei ofensive, ca și molociunea decizională la nivel macro, caracterul dezarticulat al măsurilor de "politică" structurală, industrială în primul rând, absența unor politici de orientare a efortului investițional, slaba eficiență a acestuia⁵¹ în special din punct de vedere macroeconomic și, drept urmare, lentoarea desfășurării procesului de restructurare.

(3) În al treilea rând, și ca o condiție a succesorului în accelerarea reformei, în desfășurarea cu costuri cât mai reduse a restructurării prin asanare și respectiv în mobilizarea eficientă a potențialului de restructurare constructivă, este necesară regândirea rolului statului în desfășurarea acestor procese.

Uriașa sarcină, unică în istorie, de radicală transformare a fundamentelor funcționării organismului economic și de profundă restructurare a sistemului producției naționale, nu poate fi gândită a se realiza de la sine.

Procesul implică, ca o componentă definitorie, acțiunea conștientă a exponentilor conștiinței de sine a organismului economic și social național - sistemul organelor de stat. Legiferarea noilor reguli de funcționare a sferei economicului și a relațiilor sociale pe care le implică; promovarea cu fermitate și urmărirea respectării lor stricte de către subiecții vieții economice și sociale pentru diminuarea, maxim posibilă, a fenomenelor entropicice (corupția, evaziunea fiscală, criminalitatea economică și socială în general și cea organizată în special⁵² etc.); formularea obiectivelor de reconstrucție economică, pe termen mediu și lung; mobilizarea și orientarea potențialului țării conform cerințelor realizării acestor obiective în condiții de menținere a echilibrului dinamic al organismului social - aceasta în scopul evitării atât a "dilatației" timpului necesar "întrării în normalitate", cât și a creșterii costurilor determinate de o dinamică spontană - toate implică acțiunea purtătorului intereselor ansamblului sistemului societal național - statul.

În condițiile în care toate subsistemele sistemului societal (economic, social, cultural-valoric), atât sub aspect instituțional, cât și organizațional-funcțional, sunt confruntate cu sarcini de o asemenea anvergură istorică ca cele cuprinse în formula actuală de "tranzitie", statul - componentă inalienabilă a funcționării oricărei economii naționale, trebuie să devină, într-un mult mai înalt grad decât cel implicat de "starea de normalitate", un factor activ al depășirii "crizei tranzitiei". În calitatea sa de componentă a organismului societal național, și purtător al conștiinței de sine a acestuia, statul nu-l poate și nu se poate abandonă hazardului.

Întrucât, în această perioadă de "tranzitie", în cadrul economiei și societății se mențin, se nasc și - după prima etapă de derulă și destructurare organizațională sub "șocul" distrugerii din interior a vechiului sistem comunist - se fortifică forțe contrare nevoii de transformare⁵³, pentru contracararea lor și stimularea vigorii factorilor pozitivi este nevoie de un guvern puternic.

Existența unui guvern puternic nu contravine puternicei fortificării a mecanismelor pieței. Din contră, este condiția acesteia. Căci piața, ca mecanism de funcționare a economiei, este un sistem organizat, a cărui complexitate corespunde gradului atins în diviziunea socială a muncii.

În țările europene în tranziție, caracterizate printr-un grad înalt al diviziunii sociale a muncii, crearea unei piețe adecvate (sub aspectul complexității sale) cerințelor impuse de dezvoltarea sistemului producției, nu se realizează spontan, odată cu liberalizarea prețurilor și, eventual, privatizarea. Ea implică un laborios *efort constructiv* în absența căruia (implicit a piețelor adecvate), sistemul producției, nepuțând funcționa normal, va cunoaște o inevitabilă involuție (prin aceasta se și explică, într-o importanță măsură, violenta cădere a producției din țările în tranziție). Și singurul subiect care își poate asuma această sarcină este statul. Numeroșii doctrinari ai "pieței libere", improvizati teoreticieni ai tranziției, ignoră de fapt problema centrală a acesteia - *problema creării piețelor*. Și aceasta pentru că, întâmplător sau deliberat, ignoră complexitatea pieței ca sistem organizat și a proceselor creării ei, puse în evidență chiar de teoria modernă a pieței, consacrată prin acordarea Premiului Nobel lui Ronald Coase.

Persistența ideii abstrakte, neconcretizate, că statul trebuie să se retragă din viața economică, este nocivă. Întreaga istorie modernă demonstrează că depășirea rămânerii în urmă față de economiile dezvoltate presupune ca o condiție ineludabilă prezenta activă a statului ca proiectant și constructor al economiei naționale. Problema este nu a intervenției sau non-intervenției, ci cum și cât să intervină - întrebări al căror răspuns depinde de condițiile concrete ale economiei și societății date, ale mediului extern, respectiv de calitatea înțelegerii acestor condiții și implicit a proiectului. În condițiile particolare ale unei țări aflată în procesul de trecere de la "economia de comandă" la cea de piață el trebuie într-adevăr, să înceteze a se

substitui agentilor economici, a-i reduce la simple instrumente ale acțiunii sale. Dar el trebuie să fie generatorul principalilor *instituții ale pieței* și prin aceasta, factorul organizator al funcționării diferitelor categorii de piețe. Nu să se substitue mecanismelor pieței, dar să le creeze, să le asigure funcționalitatea, să corecteze și să orienteze funcționarea lor în consens cu interesele economiei și societății naționale⁵⁴. Mai mult, el trebuie să suplimească prin acțiunile sale programatice "miopia" pieței - incapabilă să vizeze termenele lungi și medii - cum ar spune J. Kornai, să cum piața suplimește "presbitismul planificării". Nici instituirea unei economii de piață eficiente (din punctul de vedere al colectivității național-statale) și nici, mai ales (și drept urmare), desfășurarea eficientă a restructurării, atât prin asanare, cât și acelei constructive, nu sunt posibile în lipsa unui guvern puternic.

(4) În fine, în al patrulea rând, și ca premisă de bază a îndeplinirii condițiilor de mai sus, este necesară realizarea unui consens al principalelor forțe politice și sociale ale țării în privința componentelor de bază ale politicilor de urmat pentru realizarea obiectivelor cheie implicate atât de integrarea noastră în structurile economiei europene, cât și de creșterea eficienței funcționării economiei și ameliorarea continuă a standardului de viață al populației: accelerarea reformei și restructurarea. Un consens nu doar declarativ, ci practic, în acțiunea de politică economică.

Aceasta reclamă însă *depășirea politicianismului* - prin definiție destructurant și erodant al proceselor sănătoase din economie și societate; conlucrarea forțelor politice și sociale în mobilizarea și valorificarea maximă a resurselor de profesionalism și creativitate la toate nivelurile și în toate domeniile vieții economice și sociale; potentarea reciprocă a capacitatii de a instrumentaliza și pune în slujba interesului național interesele divergente ale indivizilor și diferitelor categorii sociale; presupune un nou ethos, în primul rând al elitei noastre politice,

conștientizarea de către aceasta a importanței decisive pentru soarta țării a perioadei pe care o parcugem și, implicit un nou comportament guvernat de *conștiința responsabilității* sale istorice. Vor fi capabili oamenii noștri politici, societatea românească în ansamblul ei, să găsească în sine resursele de raționalitate, înțelepciune, voință și energie necesare pentru a face față provocării cu care suntem confruntați? Vor fi în stare să-și coreleză interesele particulare imediate - individuale și de grup, economice și/sau politice - cu interesele țării? Chiar dacă analiza lucidă a realităților social-politice românești oferă destul de puțin temei pentru un răspuns optimist, făcându-ne să fim mai degrabă sceptici, nu avem voie să dezarmăm. Căci oricât de mici vor fi realizările în acest plan, ele sunt extrem de importante. Atât pentru accelerarea proceselor de reformă, cât și, drept urmare, pentru potențarea eforturilor de așezare pe baze mai eficiente a relațiilor noastre cu UE prin promovarea unei noi concepții asupra integrării.

Pentru o nouă concepție asupra integrării și modalităților realizării ei

Cea de a doua direcție de acțiune pentru asigurarea integrării - care, în nici un caz, nu poate fi gândită independent de criteriul eficienței, atât din punctul de vedere al rațiunii însăși a creării UE, cât și din cel al țărilor asociate, în special a celor mai puțin dezvoltate, precum România - vizează concepția și practica acestora.

Așa cum s-a putut constata din cele prezentate la punctul 2 al acestei încercări de analiză, actuala concepție și practica promovării ei nu sunt de natură să ducă la edificarea unei Europe Unite, cu o economie puternică, capabilă să facă față, în viitoarele decenii, marilor probleme economice și politice ce se profilează în spațiul mondial. Din contră, ele vor submina realizarea acestui obiectiv ca urmare a faptului că determină adâncirea decalajelor în privința nivelului de dezvoltare dintre detașamentul celor dez-

voltăți din UE și zona țărilor mult mai puțin dezvoltate din centrul și estul Europei. Vechii diviziuni, politice, a Europei i-ar lăua locul o alta, economică, care nu numai că ar priva-o de forța potențială pe care i-o poate da unitatea, dar, în noile condiții, ar implica costuri economice și politice extrem de mari, și nu numai pe termen lung. Căci nu este exclus ca deteriorarea relativă și, posibil, absolută a situației economice din aceste țări (sau din unele dintre ele), să genereze în spațiul acestora - într-un viitor nu prea îndepărtat - importante probleme sociale și politice cu efecte deosebit de serioase asupra Vestului. De aceea, *integrarea eficientă a țărilor europene în tranziție este o problemă vitală nu numai a acestora, ci - așa cum au remarcat și unii economisti occidentali - a întregii Europe*. Ea este, în fapt, marea provocare pe care istoria a lansat-o bătrânlului continent. Iar modul în care va fi capabil să-i facă față, îi va condiționa, în mare măsură, viitorul. Este motivul pentru care se impune ca absolut necesară, o nouă concepție asupra integrării europene a țărilor în tranziție asociate.

Desigur, elaborarea unei concepții și, pe baza ei, a unei strategii capabilă să asigure convergența interesului unității economice europene cu interesele firești ale fiecăruia din statele implicate, este o operă de mare complexitate. Ea reclamă o extrem de laborioasă cercetare vizând, în egală măsură, structurile de producție dezirabile și posibile ale organismului economic european și ale subsistemelor sale naționale, ca și mecanismele realizării lor. În cele de față supunem atenției numai câteva idei care în opinia noastră, au caracter de principii ce ar putea fi avute în vedere, cel puțin ca subiecte de reflectie, la demararea unei asemenea acțiuni.

(1) Extinderea asupra țărilor în tranziție asociate a zonei de comerț liber UE, mai exact deschiderea totală a acestor economii față de UE - corespondator normelor ce funcționează în prezent între membrii acesta - nu poate fi concepută și nu trebuie să fie realizată disociat de

problema ridicării nivelului dezvoltării lor economice măcar la nivelul mediu al actualilor membru care realizează un PIB/loc. inferior mediei UE.

Motivul: efectele economice și sociale ale restructurării *prin asanare*, pe care liberalizarea importurilor din UE le potențează puternic, pot determina fie blocarea procesului de transformare a "fiziologiei" sistemului și respingerea integrării, fie o gravă devitalizare a economiei și polarizare a societății generatoare de tensiuni potențial explosive. De aceea, "*perioada de tranzitie*" până la aderare trebuie să-și integreze, în primul rând, măsuri de restructurare constructivă ca singura cale de creștere a PIB pe locitor. Această presupune printre altele:

- înlăturarea efectivă a tuturor formelor de protectionism, direct și indirect, din calea exporturilor acestor țări în UE și,

- liberalizarea importurilor din UE să se facă treptat, pe măsura desfășurării restructurării constructive, pentru a se asigura un cât mai redus decalaj între ritmul restructurării prin asanare și cel al restructurării constructive.

(2) restructurarea constructivă, ca instrument al atingerii "capacității de a face față presiunii competiției și forțelor pieței din cadrul Uniunii" și, în egală măsură, a edificării unei "economii de piață" eficiente-condiții firești ale unei depline integrări, formulate la Summitul de la Copenhaga din 1993 - este un proces ce nu se poate realiza numai prin jocul liber al forțelor pieței pentru simplul motiv că acestea - afirmăm o banalitate - în virtutea însăși a naturii lor, îi elimină pe cei mai slabii în beneficiul celor puternici. Ea nu poate fi înfăptuită decât ca rezultat al unor decizii politice și drept urmare, cu instrumente ce ies din sfera opțiunilor găndirii neoclasicice prevalente azi în cercurile de decizie naționale și internaționale.

(3) În perspectiva integrării, structurile de producție ce urmează a fi edificate în țările asociate est-europene, vor

trebui gândite și realizate, evident, ca părți componente, organic integrate, ale structurii economiei UE.

Or, pentru a deveni efectiv un factor de realizare a unității structurale, respectiv al echilibrului *structural* al UE largite, și implicit, al stabilității acesteia, concepția și practica "compatibilizării structurale" se impune a fi construite nu pe ideea adaptării unilaterale a structurilor de producție ale țărilor Central și Est-Europene la cele ale UE - ideea ce stă la baza concepției în prezent adoptate. *Compatibilizarea structurală nu poate fi gândită decât ca proces de adaptare reciprocă*.

Aceasta înseamnă că pentru evoluția către un organism economic unic european, restructurarea sistemului producției trebuie să vizeze toate entitățile statale care ar urma să-l formeze.

(4) Condiție fundamentală a depășirii actualelor dezechilibre structurale și calitative dintre Est și Vest, a valorificării și creșterii potențialului de dezvoltare și schimburi economice, atât reciproce, cât și cu restul lumii, al fiecărui din componentii UE largite și al ansamblului lor, *pocesul de "adaptare structurală reciprocă"*, - înțeles ca *proces de treptată* reașezare a diviziunii interstatale europene a muncii, - *reclama acțiunea concertată a autorităților UE, a factorilor național-statali din țările membre și din cele asociate*, pe baza unei strategii structurale globale comune.

Această strategie ar trebui să cuprindă:

- macroproiectul structurilor teritorial-statale vizate, cuprinzând *sectoarele strategice* din punctul de vedere al acoperirii nevoilor de bază ale populației și economiei - precum agricultura, metalurgia și energetică - și *produțiile definite în comun ca obiect al unei noi diviziuni inter-statale europene a muncii*;

- obligațiile părților implicate și programul îndeplinirii lor;

- instrumentarul, respectiv *resursele și mecanismele instituționalizate* ale realizării

INTEGRAREA ÎN STRUCTURILE ECONOMICE EUROPENE

acestuia.

(5) efortul național de restruc-
turare constructivă al fiecărei economii în
tranzitie asociate va trebui să se con-
centreze asupra sectoarelor și domeniilor
stabilite prin proiectul structurilor
teritorial-statale. În acest scop, țările asociate
să fie obligate să utilizeze toate instrumentele de
politica fiscal-bugetară și monetar-valutară,
inclusiv mecanismul subvențiilor (pentru
produciile definite prin program ca
prioritate), în vederea asigurării, în cel mai
scurt timp, a nivelului calitativ și de eficiență
a producției corespunzător exigentelor pieței
internationale.

(6) În ceea ce privește modul de
implicare a UE în reașezarea diviziunii
inter-statale europene a muncii este,
credem, mai mult decât evident faptul că - în
condițiile date ale structurilor de producție în
functiune din UE și țările Central și Est-
europene, și ale sferelor economice diferite
de localizare a potențialităților acestora - o
nouă diviziune inter-statală europeană a
muncii nu poate fi imaginată să se realizeze în
condiții de eficiență pentru fiecare din țările
implicate, fără contribuția hotărâtoare a două
modalități ce se implică sau completează
reciproc:

a) transferarea treptată (parțială
sau, după caz, totală) din UE către țările
Central și Est-Europene - prioritățile cele
mai puțin dezvoltate - a unor subramuri ale
industriei, a unor segmente sau producții ale
acestora, și/sau,

b) extinderea către aceste țări a unor
producții care să vizeze nu numai acoperirea
nevoilor pieței lor interne, ci fundamental, o
puternică dezvoltare a capacitatii lor de
export.

Avem în vedere, în primul rând, o
serie de "industrii mecanice" pentru care
aceste țări dispun, în mare măsură, de
condițiile necesare. România, spre exemplu,
dispune atât de capitalul fix de bază, cât și de
o importantă tradiție (implicit de competență
înginerescă și calificare a forței de muncă) în
producții care s-au bucurat, până nu de foarte

mult timp, de recunoaștere pe piață internațională. Pot fi menționate asemenea domenii precum construcția de material rulant feroviar (în primul rând, locomotive Diesel-electrice și o largă gamă de vagoane), construcții de nave fluviale și maritime, construcții de avioane (inclusiv elicoptere), mașini și utilaj greu, utilaj petrolifer, rafinării, utilaj chimic și pentru fabricile de ciment, tractoare și mașini agricole, autovehicole, rulmenți, motoare electrice și.a.

În toate aceste domenii poate opera *principiul specializării pe produs*, sau, în cazul produselor complexe, *specializarea pe componentă*, respectiv includerea unor producători locali în așa-numitele "sisteme uzinale internaționale". Printr-o infuzie corespunzătoare de capital, de competență managerială și de creație tehnică, se va putea atinge, într-un timp relativ scurt, un nivel tehnic al produselor și de eficiență a producției care să satisfacă pe deplin exigentele pieței.

Cresterea - ca urmare a unor asemenea parțiale relocalizări sau extinderi ale unor producții - a interdependențelor dintre economiile est-europene și cele ale țărilor membre UE, nu numai că ar echivala cu însăși cu un proces de adevarare structurală dar, în același timp, ar fi de natură să asigure o importantă creștere a volumului schimburilor externe și prin aceasta posibilitatea accelerării restructurării constructive.

(7) Pentru ca relocalizările sau extinderile de producții, - mai ales în economii mai puțin dezvoltate, -, să poată fi realizate într-un termen căt mai scurt - corespunzător necesității evitării unor consecințe, în plan economic și social, pe care întârzierile le-ar genera și ar îngreuna până chiar la blocare, procesul integrării - este imperios necesar ca ele să nu fie lăsate să desfășure exclusiv de la sine, pe calea investițiilor directe de capital străin independent, ca până în prezent.

Ele trebuie să facă obiectul unor subprograme speciale în cadrul Strategiei comune.

În ceea ce privește relocalizările,

partiale sau integrale, aceste subprograme pot fi concepute pe principii planificatoare asemănătoare celor care au stat la baza politicii Comunității Cărbunelui și Oțelului (CCO) sau politicii agricole a Comunității (azi Uniunii) Europene, inclusiv asigurarea financiară din "fondurile structurale" ale UE a costului net aferent relocalizatorului.

În ceea ce privește extinderile de producții ale producătorilor UE în una sau alta din țările în tranziție asociate: înfăptuirea lor conform opțiunilor Strategiei adaptate poate fi asigurată printr-o largă gamă de stimulente, începând cu facilitarea acordării de credite BIRD și BERD țărilor gazdă pentru investiții conexe acestor extinderi, și terminând cu acoperirea - din fondurile UE existente sau posibil de creat în acest scop - a costului net suplimentar inițial implicat de localizarea programată a extinderii într-o țară asociată, față de cel reclamat de extinderea în spațiul UE.

"Programul vizând stimularea investițiilor Uniunii în țările asociate" adoptat de UE⁴⁵ ar putea fi regândit astfel, încât să se constituie, în cadrul și instrument de realizare a relocalizărilor și extinderilor. La fel și Programul PHARE, în primul rând parte a destinației asistenței pentru restructurarea și modernizarea capacitaților de producție, poate fi pus și în slujba acestui obiectiv.

Instrumentelor menționate i s-ar putea adăuga, cu rol potențial hotărător, materializarea ideii unui nou "Plan Marshall", reluată de curând de Ministerul de externe al Marii Britanii, Malcolm Rifkind⁴⁶. Într-un asemenea caz s-ar putea mobiliza și valorifica mult mai eficient posibilitățile de susținere financiară de către G-24 a restructurării constructive - inclusiv prin transferuri sau extinderi de producții industriale -, a economiilor țărilor Central și Est-Europene.

(8) Una din condițiile principale ale realizării de către țările Central și Est-Europene a restructurării constructive o constituie pe lângă sporirea volumului investițiilor străine directe, refacerea și creșterea

potențialului de import de bunuri de investiții și consum productiv (intermediar). Evident, principala cale în realizarea acestui obiectiv o reprezintă, alături de o politică comercială care să favorizeze, ca prioritar, aceste categorii de importuri, creșterea substanțială și cât mai rapidă a volumului și eficienței exportului lor. Abstracție făcând de factorii extra-economiți, de fluctuațiile piețelor externe și de calitatea dată a producției și aparatului lor național de producție, în condițiile deficitului cronic de resurse valutare cu care se confruntă majoritatea țărilor în tranziție, o restricție importantă în realizarea obiectivului de creștere a importurilor de bunuri necesare restructurării constructive o constituie dezechilibrele balanțelor comerciale bilaterale, generate de inerentă distribuire extremă de diferită a importurilor și exporturilor naționale pe diferite țări. Depășirea acestei restricții, evitarea "comprimării" schimburilor bilaterale, este posibilă prin crearea unui mecanism de compensare multilaterală a soldurilor acestor balanțe.

Un asemenea mecanism s-ar putea institui prin înființarea, așa cum propun autorii lucrării "Școlul Pieței"⁴⁷, a unei Uniuni europene de plăti sau de clearing, după modelul celei create după al doilea război mondial, ca instrument - ce s-a dovedit deosebit de eficient - al reconstrucției economiilor Vest-Europene. (Dezirabilă ar fi, credem, și o Uniune similară a țărilor Central și Est-Europene, incluzând și statele născute din fostă Uniune Sovietică, piețele acestora reprezentând un imens potențial).

O asemenea instituție ar putea avea un rol major în stabilizarea macroeconomică, potențând, astfel, procesul de restructurare. Totodată, ea ar putea deveni și un factor de stimulare atât a investițiilor private directe ale agenților din UE în economiile țărilor Central și Est-Europene, cât și a creditării restructurării lor, de către subiecți privați: pe de o parte, ca urmare a reducerii "riscului de țară" indușă de stabilizarea macroeconomică, iar pe de altă parte, prin crearea unui mecanism de

INTEGRAREA ÎN STRUCTURILE ECONOMICE EUROPENE

asigurare a acestora împotriva riscului reprezentat de evoluția nefavorabilă a cursului de schimb.

* * *

Desigur, am dovedi lipsă de realism dacă am crede că într-un viitor apropiat ar putea avea loc o schimbare a actualei concepții și practici a integrării în UE a economiilor est-europene, în sensul celor câteva idei mai sus enunțate - idei presupuse de noi a contribui la conturarea unei vizion pragmatică asupra căilor prin care s-ar putea face față durei provocări pe care această integrare o reprezintă nu numai pentru majoritatea țărilor Central și Est-Europene, ci și pentru viitorul Europei ca entitate distinctă în spațiul economic mondial.

Și cauza constă, în ultimă instanță nu în opțiunile doctrinare ce domină azi în gândirea economică - cu toate că și lor li se poate imputa nu puțin. Aceste opțiuni nu sunt decât forma prin care sunt promovate interesele dominante din spațiul european. Într-o formă aparent nepartizană, ele dau, în fapt, expresie prevalenței intereselor particulare pe termen scurt, atât național-statale, cât și ale grupului statelor dezvoltate, în detrimentul, practic, al intereselor Europei și propriilor interese național-statale pe termen lung. Iar această prevalență are cauze profunde. Ele rezidă în *marile și complexele probleme economice și sociale cu care fiecare din statele membre ale UE se confruntă* - atât în plan intern și în relațiile dintre ele, cât și în relațiile dintre ansamblul lor și marile "centre de putere" din economia mondială. Nu ne propunem să ne oprim aici asupra lor. O amplă și deosebit de pertinentă analiză a acestor probleme ca și a impactului lor asupra relațiilor UE cu țările Central și Est-Europene, a făcut deja Daniel Dăianu⁶⁵ și cititorul interesat va avea în curând la dispoziție și versiunea în limba română. Esențial de subliniat este că aceste probleme, ca și cele chiar mai mari (și agravante ale primelor) pe care procesul integrării estului le generează în Vest, au ca efect menținerea și accentuarea

prevalenței intereselor particulare, național-statale și de grup, opuse cerinței de potențare a efortului de rapidă dezvoltare economică a țărilor Central și Est-Europene (ca o condiție a unei integrări eficiente pentru ambele părți ale Europei), "anemierea" capacitatii UE de a se mobiliza pentru a face față restructurării constructive a acestora. Această tendință va continua să se manifeste - în virtutea forței materiale a intereselor - chiar dacă, sub presiunea dinamicii realităților, va crește gradul de conștientizare, de către responsabilitățile politicii vest-europeni, a importanței istorice a mizei pe care această provocare a integrării estului o implică pentru soarta continentului European. Important este ca această conștientizare să evolueze - prin organizare și concentrare a forțelor - în acțiune capabilă să inverseze menționatele tendințe; ca interesele pe termen lung - care devin manifeste nu nemijlocit, ca rezultat al interacțiunii agenților pieței, precum cele pe termen scurt, ci mediat, ca rezultat al cunoașterii și acțiunii exponentilor UE și ai statelor membre - să poată ajunge să prevaleze asupra intereselor de moment. Istoria ne-a oferit numeroase exemple. Însăși "construcția europeană" este expresia nu a unei dezvoltări spontane, ci materializarea unui proiect uman. Sistemele societale nu sunt sisteme mecanice al căror "motor" de funcționare îl constituie numai "mecanica pieței". Ele sunt organisme vii care, repetăm, au conștiință de sine (mai dezvoltată sau mai puțin dezvoltată) și, prin aceasta, capacitatea potențială de a evita efectele indezirabile ale simplei mecanicii a pieței, de a subordona interesele pe termen scurt generate de aceasta, intereselor lor fundamentale, pe termen lung. *Problema practică pentru Europa în prezent este cea a dezvoltării conștiinței intereselor sale vitale, a transformării capacitatii potențiale de a-și proiecta și construi viitorul în capacitate efectivă*. Aceasta implică și ea acțiune conștientă. Si poate că în momentul de față, cel mai important pas îl constituie elaborarea unei poziții comune a țărilor în tranziție asociate în problema integrării lor în UE,

poziție care să stea la baza negocierilor lor cu organismele UE. O asemenea poziție comună nu numai că ar contribui la a face mai bine cunoscute problemele și nevoile lor, și mai bine auzit glasul lor, dar ar reprezenta un important sprijin acordat forțelor pozitive din cadrul UE, o contribuție la, și o premisă pentru, elaborarea, împreună cu aceasta, a

Strategiei comune de restructurare a economiilor lor. Pașii, oricără de mici, făcuți în această direcție au o mare importanță: ei mențin și întăresc speranța că Europa de Vest (ca și cea de Est), va fi capabilă să facă față provocării pe care istoria i-a lansat-o. În beneficiul viitorului ei și al modelului de civilizație pe care îl reprezintă.

Note și bibliografie

1. De la Essen la Cannes, Ed. Academiei, București, 1996, p.237.
2. Necesitatea acestei reorientări a fost insistent subliniată la începutul anilor '80 atât în celebra scrisoare a profesorului Emilian Dobrescu (pe atunci președinte al CSP) și profesorul T. Postolache, cât și în mai multe studii publicate de semnatarii textului de față (vezi spre exemplu: V. Pilat, "Probleme actuale ale structurii producției sociale", în Orientări actuale în gândirea economică contemporană, București, IES, 1981; V. Pilat, "Industrializarea socialistă și structura producției sociale", în Teorie și practică economică, nr.1, 1983).
3. C. Ionete, Criza de sistem a economiei de comandă, București, 1993, pp. 80-83.
4. Anuarul Statistic al României, 1990.
5. Cu mult superior celui realizat în țări precum Anglia (328 kg/loc.), Franța (344 kg/loc.), SUA (355 kg/loc.), Australia (399 kg/loc.), Italia (438 kg/loc.), Suedia (528 kg/loc.), URSS (558 kg/loc.) etc. De reținut că țări ca Suedia, Canada, Australia au producții de oțel inferioare României nu pentru că nu ar putea produce mai mult. Ele dispun de uriașe zăcăminte și au producții de minereu de fier de zeci de ori mai mari decât România (vezi Anexa 10), iar din punct de vedere tehnico-tehnologic (ca și finanțări) posibilitățile lor sunt, de asemenea, incompara-
- abile. Ceea ce a guvernat însă dezvoltarea siderurgiei lor, spre deosebire de România, a fost raționalitatea economică.
6. În timp ce în Europa de Vest și Japonia, tehnologia Siemens-Martin fusese practic complet abandonată încă la sfârșitul anilor '70, în România, chiar și în 1989, aproape 1/4 din producția internă se realiza în cupoare Siemens-Martin, și mai puțin de 24% electric (Anuarul Statistic al României, 1990, p. 475).
7. Încă din anii '70 gradul de acoperire a investițiilor cu utilaje din producție internă era de cca 79% (Anuarul Statistic al României, 1986, p. 382). În cursul anilor '80, ca urmare a restrângerii drastice a importurilor pentru asigurarea excedentului valutar necesar achitării datoriei externe, acest grad a crescut și mai mult, atingând chiar peste 90%. O astfel de politică de substituire a importurilor printr-o diversificare dusă la absurd a producției construcțiilor de mașini (inclusiv prin trista celebră practică programatică a "autodotării") se află în total contrasens cu intensificarea proceselor de dezvoltare selectivă prin specializare internațională ce defineau politicile economice și evoluția economiilor naționale dezvoltate.
8. La aceasta adăugăm gradul înalt de uzură fizică și morală a fondurilor fixe ca urmare a ratei extrem de reduse a scoate-

INTEGRAREA ÎN STRUCTURILE ECONOMICE EUROPENE

rilor din funcțiu - de cca. 0,5% (medie 1985-1989), iar într-o serie de ramuri de tehnicitate ridicată, în care se impunea un grad ridicat de reînnoire, ratele au fost chiar mult mai mici (mecanică fină 0,14%, prelucrarea metalelor 0,18%, mașini unelte 0,10% etc.), ca urmare a prelungirii duratei normate de funcționare (cu scopul reducerii costurilor prin reducerea ratei amortizării). Durata normată de funcționare în cazul diferitelor tipuri de mașini-unelte a ajuns să fie între 20 și 30 de ani față de 12,5 ani în URSS, 5-6 ani în Japonia, 6 ani în SUA etc. (C. Ionete, Criza de sistem a economiei de comandă, București, 1993). Referitor la implicațiile unei asemenea politici asupra calității sistemului producției, vezi și V. Pilat, "Probleme ale modernizării structurii economice naționale în teoria și practica economică din unele țări socialiste" și "Probleme ale eficienței în teoria și practica economică din unele țări socialiste", ambele în IES, *Caiet de Studii nr. 82 și respectiv 99.*

9. European Bank, Transition Report, London, 1995, p. 77.

10. Calculat după Anuarul Statistic al României, 1990.

11. Cele menționate referitor la calitatea sistemului producției naționale reclamă o precizare: ca orice apreciere de valoare ele sunt expresia unei comparații, în cazul de față - cu nivelul implicat de compatibilitatea calitativă cu organismul în care dorim să ne integrăm (înțelegând prin această compatibilitate ca procesul integrării să fie un proces de creștere a eficienței funcționării economiei noastre naționale - concretizată în creșterea PIB/loc. - și a potențialului de continuă dezvoltare). Precizarea este necesară pentru a nu se deduce cumva că suntem în situația de a nu avea o bază de pornire. Economia românească dispune, totuși, de un important potențial de producție. Si el

constă nu atât, și nici pe departe în primul rând, în condițiile naturale propice dezvoltării agriculturii și turismului - așa cum afirmă unii din compatrioții noștri (aș vrea să cred că numai din naivitate). Componentele de bază ale potențialului economiei noastre de a accede la un nivel care să o facă aptă pentru o integrare eficientă în structurile economice ale lumii dezvoltate sunt două:

- faptul că este realizată industrializarea de bază, că disponem de un important aparat industrial de producție care, chiar dacă sub aspect calitativ este cu mult sub cel al țărilor dezvoltate, nu reprezintă, totuși, doar "un morman de fiare vechi" cum apreciază unii. Până în 1989, această industrie contribuia cu 53-54% (iar împreună cu construcțiile între 59-62%) la crearea produsului intern brut și mobila cca. 38% (45% împreună cu construcțiile) din totalul forței de muncă ocupată în economie. Chiar și astăzi, când dramaticele destructurări și fracturi din toate sferele sistemului societal care, bulversând ansamblul relațiilor funcționale, au redus puternic capacitatea sistemului de valorificare a posibilităților aparatului de producție, industria contribuie (1994) cu 32,3% (38,4% împreună cu construcțiile) la crearea PIB în condiții de eficiență a utilizării forței de muncă superioară mediei pe economie (ponderea în totalul populației ocupate - 28,8% și respectiv 34,4% - fiind inferioară acestei contribuții).

- cealaltă componentă, deosebit de importantă, o constituie existența unei forțe de muncă cu un grad relativ ridicat de calificare - inclusiv în ramuri de înaltă tehnicitate -, cu nivelul de educație comparabil cu cel din țările dezvoltate și cu obișnuințe ale muncii industriale în mare măsură deja asimilate. Aceasta este un potențial uriaș ce nu va trebui irosit prin nevalorificarea posibilităților a tot ce este economic viabil din aparatul industrial existent.

- 12 . Anuarul Statistic al României, 1993, tab. 9.2.3, și 1994, tab. 10.2.2. și 10.2.3
- 13 . Vezi anexa nr.1. Desigur, la căderea exporturilor a contribuit și un mare număr de alți factori - sociali, politici și organizaționali interni, metamorfozați în economici (înănd atât de economia nominală cât și de cea reală), precum și factori economici și politici (dar cu efecte economice) externi. Fundamentală rămâne însă calitatea, sub aspect tehnic și economic, a ofertei economiei românești.
- 14 . Vezi Anexa nr.3.
- 15 . Vezi Anexa nr.14.
- 16 . Vezi Anexele nr.11 și 14.
- 17 . Calculat pe baza datelor din EBRD, Transition Report, 1994, p. 7; 1995, p. 22; Eurostat Basic Statistics of the EU, 1995, p. 42.
- 18 . Daniel Dăianu, "Către o explicație economică a încordării în sistemele sociale. Despre Magnitudinea necesarului de realocare a resurselor în sistemele economice post-comuniste", în Oeconomica, nr.2, 1994, pp. 5-15.
- 19 . Asupra structurii procesului de restructurare și "limitei naturale" a ritmului desfășurării, vezi: Vasile Pilat, "Despre tranziție. Însemnări pentru o schiță de concepție", în Oeconomica nr.5, 1993, pp. 39-46.
- 20 . În cazul marilor unități de producție cu foarte mari concentrări de salariați, sau cu mare efect propagat, precum și a celor ce constituie baza existenței unor întregi localități urbane.
- 21 . Calculat după BNR, Raport Anual 1994, București, 1995, pp. 4-5, și CNS, Buletin Statistic. Industrie, nr.12, 1995, Anexa nr.4.
- 22 . Vezi Anexa nr. 15.
- 23 . De altfel, toate documentele privitoare la integrarea TCEE adoptate de UE ulterior Acordurilor de Asociere - și "Strategia de pre-aderare" a Consiliului European de la Essen, și Cartea Albă concepută ca parte integrantă a acestei Strategii, toate vizează fundamental *eliminarea oricărora posibile piedici în calea liberei concurențe a producătorilor UE pe piețele TCEE*, crearea cadrului legal menit să asigure evitarea oricărora avantaje, directe și indirekte, pentru producătorii locali în competiția lor, pe propriile piețe, cu cei din UE. Este o orientare firească, manifestare a opțiunii pentru incluzarea noastră în zona de comerț liber a UE. Problema care se pune este cea a condițiilor în care acordarea unui tratament egal, nediscriminatoriu va fi de natură să asigure integrarea *eficientă* a TCEE (din punctul de vedere al acestora, ca și al Europei privită ca întreg).
- 24 . Vezi, Monitorul Oficial, Partea I, nr. 73 din 12 aprilie 1993.
- 25 . Laurențiu Ciocârlan, "Restricții impuse de Acordul de Asociere instrumentelor de politică industrială", în Oeconomica, nr. 1, 1995.
- 26 . Eurostat Yearbook '95. A Statistical Eye on Europe 1983-1993, 1995, p. 453; Eurostat External Trade Monthly Statistics nr. 12, 1995, p. 18; CNS Comerțul Exterior, nr.12, 1995. Lista celor 21 de țări Central și Est-Europene în Anexa nr. 16.
- 27 . Vezi Anexa nr. 8.
- 28 . H.-W. Sinn, Factor Price Distortion and Public Subsidies in East Germany, CEPR, London, 1995, pp. 5-6.
- 29 . Daniel Gros, Alfred Steinherz, Winds of Change. Economic Transition in Central and Eastern Europe, Longman, London-Newfane, 1995, p. 260.

30. Ibidem.
31. După Jürgen von Hagen, *East Germany: The Economics of Kinship*, CEPR, London, 1995, p. 19.
32. Ibidem. J. Von Hagen afirma că aceste date privesc numai investițiile în mașini și echipamente. Probabil că este o eroare, dat fiind faptul că *totalul investițiilor (în prețuri 1991)* conform datelor comunicate de *Bundesministerium der Finanzen* a fost în 1992 de 121 miliarde DM, în 1993 de 139 miliarde DM iar în 1994 de 162 miliarde DM (Idem, p. 17; vezi și D. Gros and A. Steinherr, Op.cit. p. 255).
33. O asemenea amploare a procesului investițional a fost posibilă ca urmare a fabulosului volum de resurse "externe" fostei RDG, transferate sau atrase. Este semnificativ că în 1992, 1993, 1994 deficitul extern al Germaniei de Est a fost egal cu componenta "consum" a PIB-ului. S-ar putea, deci, spune că, practic, întregul său PIB a mers la susținerea restructurării (vezi J.von Hagen, Op.cit., tabel VIII).
34. D. Gros and A. Steinherr, Op.cit., p. 269. Aceasta este însă opinia unor optimiști. Pesimiiștii, considerând iluzorie menținerea pe teren lung a raportului menționat, apreciază că egalizarea nivelurilor dintre cele două zone ale Germaniei ar putea să dureze peste 35 de ani, chiar până la 50 de ani (Ibidem).
35. Raportul dintre venitul național pe locuitor în România și RDG era în 1989 de 1 la 3 (vezi Anexa)
36. În literatură sunt cunoscute numeroase încercări de a determina necesarul total mediu anual de investiții în țările CEE - fie a grupului E3 (Cehia, Ungaria, Polonia) fie E5 (E3 plus România și Bulgaria), fie E7 (E5 plus fostă Iugoslavie și fostă Uniune Sovietică) fie numai fostă US - pentru a se atinge diferite obiective: dublarea PIB/loc., nivelul productivității medii a muncii din Germania de Vest și Franța sau UE, nivelul PIB/loc al UE din 1990 etc. Calculele s-au făcut însă pe ansamblul țărilor din respectivele grupe și rezultatele, evident, sunt foarte diferite în funcție de criterii, obiective, orizonturi de timp, etc. Pentru E5 acest necesar mediu anual net variază între 110 miliarde USD și 421 miliarde USD. O sinteză a acestor determinări vezi în: D. Gros și A. Steinherr, Op. cit., pp. 453-464. Într-o încercare de determinare a timpului și condițiilor în care țările în tranziție ar putea să atingă nivelul mediu de dezvoltare al țărilor OECD (exprimat în PIB pe locuitor), BERD, pornind de la presupunerea că acestea din urmă vor cunoaște o creștere medie anuală de 2%, ajunge la concluzia că țările în tranziție ar putea atinge acest obiectiv în numai 30 de ani dacă ar realiza o rată anuală de creștere de 7,2% pe baza unei rate a investițiilor de 36% din PIB - ceea ce, evident, este greu de presupus că ar fi posibil (vezi BERD, Transition Report, 1995, London, 1995, pp. 73-74). De reținut că aceste determinări ale BERD vizează ansamblul țărilor în tranziție. În ceea ce privește România, conform unor determinări publicate de Banca Mondială, pentru a atinge până în 2010 un PIB/loc. egal cu cel realizat, ca medie, de Grecia, Irlanda și Portugalia, ar trebui să atingă un ritm mediu anual de creștere de 13,6% sau, în cazul corectării PIB/loc. cu contribuția la acesta a economiei subterane, de 12,1% (Transition. The Newsletter about Reforming Economies. Vol.7, no.1, ian-febr., 1996, pp. 7-8). La un ICOR de 5 aceasta echivalează cu un volum al investițiilor ce ar reprezenta 58% din PIB, adică de 2,9 ori mai mare decât cel realizat în 1995.
37. În 1994 investițiile totale brute au reprezentat 19% din PIB, iar în 1995,

- conform unor prime evaluări, 19,9%. Vezi Guvernul României, *Prognoza evoluției economiei românești în anul 1996*, București, 1995, p. 35.
38. Vezi Anexa nr. 13.
39. PIB/loc. în 1990 - cca. 3000 USD. În 1994 se redusese la cca. 2550 USD, ceea ce înseamnă un PIB total de cca 58 miliarde USD. La o rată a investițiilor de 19% din PIB, volumul acestora a fost de cca. 11 miliarde USD.
40. Ceea ce la un ICOR de 5, implică o rată a economisirilor interne materializate în investiții de 25% din PIB.
41. Determinat pe baza anexelor 12 și 13.
42. Vezi Vasile Pilat, "Despre tranziție. Însemnări pentru o schiță de concepție", în *Oeconomica* nr.5, 1993, pp. 39-46.
43. În "Schița privind strategia înfăptuirii economiei de piață în România", București, 1990, p. 25, se estimau ca posibile intrări anuale medii de capital sub formă de ISD de peste 1 miliard USD.
44. Cumulat până în august 1996. Date de la Agenția Română de Dezvoltare.
45. Vezi "Raport asupra strategiei de pregătire a aderării țărilor asociate din Europa Centrală și de Est", în *De la Essen la Cannes*, Editura Academiei Române, București, 1995, p. 241.
46. Date ale Agenției Române de Dezvoltare (vezi și *Curierul Național* din 9 septembrie 1996).
47. Conform informării prezentate de Ghe. Prisăcaru, președintele Comitetului Inter-ministerial pentru Integrarea Europeană, la reuniunea acestuia din 23 februarie 1996 (vezi *Curierul Național*, 27 februarie 1996, p. 7).
48. Sursa: Banca Națională a României.
49. În *De la Essen la Cannes*, p. 241.
50. Mai mult. După cum constată o serie de autori, țările asociate beneficiază din partea UE de un tratament preferențial relativ redus în comparație cu cel de care se bucură terțe țări (ca spre exemplu în comerțul cu textile și confectioni). O. Cadot and J. De Melo, *France and the CEECs: Adjusting to Another Enlargement*, 1995. Citat de Peter Bofinger, *The Political Economy of the Eastern Enlargement of the UE*, CEPR, 1995, p. 13.
51. Stehn, J., "Stufen einer Osterweiterung der Europäischen Union", în *Die Weltwirtschaft*, nr.2, 1994, p. 206. Citat de Peter Bofinger, *Op.cit.*, p. 24.
52. Vezi *Curierul Național*, 26 octombrie 1995, p. 13. Winters L.A. într-un studiu din 1995, "Liberalization of the European Steel Trade", citat de P. Bofinger (*Op.cit.*, p. 13), nota: "O formă deghizată a măsurilor antidumping, o constituie «prețul minim informal» pentru produsele din otel care joacă un rol important în comerțul dintre UE și TCEE".
53. Daniel Dăianu, *Economic Vitality and Viability: A Dual Challenge for European Security*, Peter Lang, Frankfurt am Main, 1996, p. 109. (Lucrare în curs de apariție și în limba română).
54. R. Faini, R. Portes, "Oportunități Outweight Adjustment: the Political Economy of Trade with Central and Eastern Europe", în Faini, R., and Portes, R. (eds.), *European Union Trade with Eastern Europe: Adjustment and Opportunities*, CEPR, London, 1995, p. 5.
55. Și aceasta cu toate cu toate că, aşa cum o demonstrează până și analizele efectuate în cadrul UE, chiar și o rată foarte mare de creștere a importurilor

INTEGRAREA ÎN STRUCTURILE ECONOMICE EUROPENE

din țările în tranziție asociate, nu poate afecta într-o măsură cât de cât semnificativă economia UE, deoarece cele mai importante produse provenite din aceste țări nu dețin în marea lor majoritate decât mai puțin de 0,5% din piața UE. Vezi: European Commission, "Trade Liberalization with Central and Eastern Europe", în European Economic Supplement A, nr.7, iulie, 1994.

56 . R. Faini and R. Portes, Op.cit., p. 8.

57 . Daniel Dăianu, Economic Vitality and Viability, A Dual Challenge for European Security, p. 85.

58 . Idem, p. 109.

59 . Vezi Masselin PA, "Central and East European Countries Trade Laws in the Light of International Experience", în Foundations of an Open Economy, CEPR, London, 1995, p. 51; Sapir, A., "The European Agreements: Implications for Trade Laws and Institutions", în Idem, p. 101.

60 . Bofinger P., Op. Cit., p. 25. Mai pe larg despre tendințele protectioniste în TCEE și cauzele lor, vezi și Idem, pp. 21-25; Grosfeld, Iand Roland, G., "Enterprise Restructuring in Eastern Europe: What Remains to Be Done", în Bofinger, F. and Portes, R. (eds.), Economic transformation of Centrale Europe: What now?, CEPR, London, 1995. Referitor la evoluția atitudinii populației din TCEE față de UE sunt deosebit de semnificative constatările Comisiei Europene în urma sondajelor anuale de opinie efectuate în aceste țări. Astfel, din totalul celor intervievați au exprimat o opinie pozitivă privind obiectivele și activitatea UE:

- în Bulgaria: 51% în 1992 și 37% în 1994;
- în Cehia: 49% în 1990, 45% în 1992 și 34% în 1994;
- în Ungaria: 51% în 1990, 34% în 1992 și 32% în 1994;
- în Polonia: 46% în 1990, 48% în 1992 și

42% în 1994;

- în România: 55% în 1992, și 51% în 1994;
- în Slovacia: 43% în 1990, 35% în 1992 și 37% în 1994.

- în Slovenia: 45% în 1992 și 37% în 1994.

Cauzele acestui important declin, în opinia Comisiei Europene, rezidă în "disputele comerciale, întârzierile în implementarea Acordului European ca și în aşteptările nerealist de mari" ale populației acestor țări, (European Commission, Central and Eastern Eurobarometer, nr.5, martie 1995, pp. 36, 37, 42, Fig. 14-25). De asemenea, este extrem de semnificativ faptul că la întrebarea: "cine credeți că beneficiază mai mult din relația dintre UE și țara noastră?", răspunsurile au fost:

- în Cehia: 16% - noi și 25% - UE (41% ambele părți);
- în Slovenia: 16% - noi și 26% - UE (46% ambele părți);
- în Slovacia: 15% - noi și 25% - UE (39% ambele părți)
- în Polonia: 14% - noi și 24% - UE (35% ambele părți);
- țările CSI: 12% - noi și 26% - UE (31% ambele părți).

În România raportul este mai echilibrat și de sens invers: 20% - noi și 19% - UE (48% ambele părți) (idem, Anexa 14.).

61 . Pentru o prezentare mai analitică vezi Ciocârlan Laurențiu, "Restricții impuse de Acordul de Asociere instrumentelor de politică industrială", în Oeconomica, nr.1, 1995, pp. 65-68.

62 . Când comisarul european pentru respectarea concurenței, Karel van Miert, a reacționat la subvenția acordată de autoritățile landului Saxonia firmei Volkswagen, de 141,9 milion DM, ministrul german al economiei, Gunter Rexrodt a anunțat Bruxelles (în 26 august a.c.) că susține acțiunea guvernului landului.

63 . Sprijinul finanțier acordat de stat

industriei siderurgice în prima etapă a procesului de restructurare (1976-1990) a îmbrăcat următoarele forme: sprijin direct: acoperirea pierderilor financiare; subvenții de la buget pentru plata materiilor prime, combustibililor, energiei, transportului; reduceri de impozite și taxe.

Numai între 1976-1982 siderurgiile din Franța, Italia și Belgia au primit de la stat cca. 20 miliarde dolari; British Steel între 1976-1986 a primit cca. 14 miliarde dolari; siderurgia germană numai prin subvenții la finanțarea costului cărbunelui coecificabil a primit între 1980-1986 peste 18 miliarde dolari.

- asistență financiară indirectă - peste 9 miliarde dolari la nivelul țărilor Pieței Comune între 1977-1986;
- finanțarea programelor de restructurare: în Franța cca. 3 miliarde dolari anual între 1979-1985; în Spania cca. 6 miliarde dolari între 1981-1990.

Pentru cea de-a doua etapă a restructurării (începută în 1990-1991) siderurgiei țărilor Pieței Comune îl sunt alocate fonduri comunitare de 5 miliarde dolari anual, (cf. Studiului "Modalități de organizare și finanțare a restructurării, modernizării și retehnologizării siderurgiei pe plan mondial și în România", elaborat de ICEM în colaborare cu IEM și IPROMEP, București, 1994).

64. "În mod cert, una dintre principalele atracții pentru TCEE de a deveni membri ai UE, o constituie participarea la schemele de distribuție" ale acesteia - remarcă P.Bofinger (Op.cit., p. 26).

65. Calculat după P. Bofinger, Op.cit., Anexele și Tabel 1 și 2.

66. Baldwin, RE, *Towards an Integrated Europe*, CEPR, London, 1994.

67. Anderson, K. and R. Tyers, *Implications of Economic Expansion for European Agricultural Policies*

Trade and Welfare, CEPR, London, 1993; Courchene, T. Et al, "Stable Money - Sound Finance", în *European Economy* nr.53, 1993 (citați de P.Bofinger, Op.cit., pp. 19-20).

68. Cele 9 țări, care, pe lângă Grupul de 4 de la Visegrăd, urmăresc primirea în UE sunt: Slovenia, Estonia, Letonia, Lituania, Albania, Bulgaria, Croația, Macedonia și România.
69. Cuprinde în plus Belarus, Moldova, Rusia și Ucraina.
70. Daniel Dăianu, *Economic Vitality and Viability, A Dual Challenge for European Security*, cap. II și IV.
71. P. Boflinger, Op.cit., pp. 19-26.
72. Idem, p. 21.
73. Idem, p. 23 (Vezi și trimitera 59 cu evaluările Eurobarometrului Comisiei Europene).
74. Idem, p. 26.
75. Idem, p. IV.
76. Precizarea este necesară întrucât, practic, în politica de privatizare s-a ignorat caracterul complex al conceptului de proprietate, fiind redus la una din componente sale - dreptul de posesiune. În felul acesta, invocându-se lipsa (reală) de capital autohton și ineficiența economică a privatizării prin transfer gratuit, s-a putut "justifica" menținerea ansamblului drepturilor de proprietate în mâna statului - fie și indirect și distorsionant prin intermediul unei organizații hibrid (am numit FPS) și a împăternicitor ei (în fapt, autonomi de aceasta), cu grave efecte asupra funcționării economiei. Or, insuficienta valorificatoare și degradarea absolută a calității aparatului de producție (ca urmare a destructurării sistemelor de active fixe - prin vânzare frauduloasă a unor componente ale acestora în numele

INTEGRAREA ÎN STRUCTURILE ECONOMICE EUROPENE

"privatizări", - prin furi, lipsă de interes în menținerea și creșterea calității lor etc.) își are sursa, într-o mare măsură, în eludarea problemei structurii sistemului drepturilor de proprietate și implicit în ignorarea legăturilor necesare dintre componente (desmâbrările, cum ar spune juriștii) acestuia - dreptul de posesiune, de utilizare, de dispoziție și de uzufruct.

Initial, atribuite ale unui singur subiect, aceste componente au cunoscut, în timp, în toate economiile de piață moderne, o separare pe un tot mai mare și mai variat număr de subiecți.

Raporturile dintre acești subiecți sunt statuate în diferite tipuri de aranjamente legale, toate având valoare de contract - principala instituție ce asigură caracterul organizat al legăturii dintre subiecți relațiilor economice care sunt, în ultimă instanță, relații de proprietate.

Concret: în România, după decembrie '89, ca urmare a aranjamentelor în privința relațiilor de proprietate promovate prin Legea nr.15/90, Legea 31/90 și Legea 58/91, statul reprezentat de FPS, a pierdut, practic, controlul asupra funcționării capitalului societăților comerciale aflat în posesia sa. Dreptul de dispoziție asupra acestui capital s-a transferat către organele de conducere ale societăților comerciale - AGA, Consiliul de Administrație și directori generali - în fapt, total autonome de subiectul dreptului de posesiune. Pe de o parte, rațiunea creării FPS a fost nu administrarea de către acesta a capitalului aflat în posesia statului, ci transferarea dreptului de posesiune de la acesta către subiecți privați, iar pe de altă parte (și nu fără legătură cu acest fapt) neinstituirea unui mecanism de realizare a raporturilor dintre subiecți dreptului de dispoziție și subiectul dreptului de posesiune de natură să asigure acestuia din urmă exercitarea în fapt a acestui drept a echivalat cu o "ruptură" în lanțul legăturilor dintre

componentele dreptului de proprietate, cu grave efecte asupra integrității și eficienței utilizării aparatului de producție, implicit asupra valorii economice a patrimoniului.

77. CNS, Buletin Statistic lunar, nr.12, 1995, p.VII.
78. Având în vedere că societăților comerciale nu le revine decât ceva mai mult de 60% din totalul capitalului din economie deținut de stat, restul de până aproape 40%, fiind deținut de regiile autonome, practic, capitalul privatizat prin CP și CN (a căror valoare este de 16.900 miliarde lei) nu reprezintă decât cca. 18-20% din total. Pe lângă aceasta, până în mai '96, din cota deținută de FPS s-a privatizat, prin vânzare, cca. 3.522 miliarde lei, fapt ce ridică procentul capitalului privatizat din totalul capitalului aflat în posesia statului la 20-22% (calculat pe baza datelor CCSRE).
79. O amplă și interesantă analiză sociologică a procesului accederii patronatului industrial la poziția prevalență în structura forțelor sociale actuale din țara noastră realizează Vladimir Pasti în *a sa România în tranziție. Căderea în viitor*, Ed. Nemira, București, 1995. Dintr-un alt unghi de vedere - cel al impactului asupra desfășurării procesului de cuprindere a țărilor central și est-europene în zona de comerț liber a UE, acest fenomen a fost pus în evidență de mai mulți analiști ai problemei ale căror opinii sunt menționate de Bofinger, P. în op. cit., pp. 21-23.
80. Merită a fi menționat faptul că la începutul anului 1993, în contextul în care semnarea Acordului Interimar de Asociere la UE impunea o minimă clarificare a direcțiilor dezirabile și posibile de restructurare, am conceput, în cadrul CCSRE, împreună cu dl. Mișu Negrițoiu, o formulă de organizare a elaborării unui asemenea

program global (care să asigure și evitarea efectelor distorsionante ale manifestării intereselor particulare ale diferitelor ramuri sau subiecți economici). Mai mult, a fost elaborat instrumentarul metodologic necesar și algoritmul desfășurării lucrărilor. Sub forma a două proiecte de hotărâre de guvern, propunerile au fost supuse atenției Guvernului și respectiv FPS-ului (mai pe larg, în legătură cu acest subiect, vezi *Oeconomica*, nr.1, 1995, pp. 42-43). Din păcate, inițiativa nu a întrunit acordul celor două organisme. Încercarea Ministerului Industriilor, "finalizată" abia în iunie 1996 (!), de a oferi o strategie a dezvoltării insutriei pentru perioada de până în 2005, în pofida bunelor intenții și a indiscretabilului efort este, practic, lipsită de valoare operațională, în primul rând ca urmare a totaliei lipse de realism în privința raportului obiective-resurse (abstracție făcând de faptul că obiectivele însăși nu au o fundamentare științifică). Ea rămâne, totuși, prin materialul informativ pe care îl aduce un exercițiu util pentru viitoare elaborări.

81. Este de remarcat faptul că până și investițiile din împrumuturi externe suferă sub acest aspect. Este semnificativ în acest sens aprecierea guvernatorului Băncii Naționale a României, dl. Mugur Isărescu, care sublinia de curând: "Va trebui să fim foarte atenți la calitatea portofoliului de împrumuturi externe îndreptate spre investiții. Nu toate investițiile cu finanțare externă din ultimii ani s-au dovedit viabile. Este necesar să selecționăm doar investițiile performante" (în *Curierul Național* din 9 martie 1996).

82. Pentru o imagine de ansamblu și aprecierea ampleoarei și gravitației acestor fenomene vezi dezbaterea organizată și publicată de ziarul *România Liberă* din 13 și 26 februarie 1996, și republicată

în *Oeconomica*, nr.1, 1996.

83. Referitor la una din aceste forțe - cea a "organizațiilor de acțiune colectivă" - vezi Mancur Olson, "Economic Nationalism and Economic Progress", în *World Economy*, vol. 10, 1987, p. 251 și a.; L. Csaba, "The Political Economy of Trade Regimes in Central Europe", în *CEPR, Foundations of an Open Economy*, London, 1995, pp. 64-88; Andretsch, D.B., "Industrial and Trade Policies for the Emerging Market Economies", în *CEPR, Foundations of an Open Economy*, London, 1995, pp. 155-177.
84. Referitor la "Conceptul de interese ale economiei naționale" vezi articolul cu același titlu semnat de V. Pilat în *Oeconomica*, nr.2, 1995.
85. Vezi "Raportul asupra Strategiei de pregătire a aderării țărilor Central și Est-Europene asociate" adoptat la Consiliul European de la Essen, cap.V, "Promovarea investițiilor", în *De la Essen la Cannes*, Ed. Academiei București, 1995.
86. Vezi *Curierul Național* din 26 octombrie 1995, p. 13.
87. *The Market Shock*, Austrian Academy of Sciences, Vienna, 1993. Ediția română *Socialul Pieței*, Editura Economică, București, 1995.
88. Daniel Dăianu, *Economic Vitality and Viability: A dual Challenge for European Security*, Peter Lang, Frankfurt am Main, 1996.

INTEGRAREA ÎN STRUCTURILE ECONOMICE EUROPENE

Anexa I

**Exportul României (FOB) pe grupe de ţări:
volum, structură, dinamică 1989-1995**

		1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	
		mil \$	mil \$	%	mil \$	%	mil \$	%	
Total	mil \$	10487	100	5775	100	4266	100	4892	100
	%	100		55		40,7		41,6	
Tări dezv. din care:	mil \$	4427	42,2	2995	45	1926	45,1	1983	43,4
	%	100		58,6		43,5		42,8	
- UE	mil \$	3365	32,1	1956,7	33,9	1575,7	36,9	1535	35,2
	%	100		58,1		46,8		45,6	
- AELS	mil \$	186	1,8	96,7	1,7	72,4	1,7	104,3	2,4
	%	100		52		38,9		56,1	
- SUA	mil \$	570	5,4	342	5,9	125	2,9	84	1,9
	%	100		60		21,9		14,7	
- Japonia	mil \$	172	1,6	93	1,6	99	2,3	60	1,4
	%	100		54		57,5		34,9	
Tările în tranzitie	mil \$	4201	40,1	2227	40,3	1458	34,2	1093	25,0
	%	100		55,4		34,7		26,0	
- Tări Centrale și Est-Europene	mil \$	3686	35,1	2102	36,4	1458	34,2	1082	24,8
	%	100		57		39,6		29,4	
- URSS	mil \$	2374	22,6	1422	24,6				
	%	100		59,9					
- Fosta URSS	mil \$								
	%								
Tări în curs de dezvoltare	mil \$	1859	17,7	853	14,7	884,1	20,7	1396	32
	%	100		45,9		47,6		75,1	

Sursa: CNS Anuarul de Comerț Exterior al României, 1994; CNS Buletin Statistic. Comerț Exterior, nr. 5, 1996

Exportul României (FOB) pe grupe de mărfuri^a 1989-1995

Cod HS	Grupe de mărfuri	1989		1990		1991		1992		1993		1994		1995		
		mil \$	%	mil \$	%	mil \$	%									
	- TOTAL EXPORT	10.487	100	5.775	100	4.266	100	4.363	100	4.892	100	6.151	13	100	7.519	100
I - IV	- Produse agricole si alimentare	527	5.0	82	1.4	260	6.1	291	6.7	330	6.7	398	6.5	501	6.6	
V	- Produse minerale	1.947	18.6	1.136	19.7	621	14.6	572	13.1	574	11.7	714	11.6	724	6	9.6
VI - VII	- Produse chimice, plastic, cauciuc	1.037	9.9	407	7.0	339	7.9	506	11.6	426	8.7	630	10.2	900	12.0	
VIII	- Piei crude, tăbăcite, produse din piele si blănuri	49	0.5	36	0.6	25	0.6	25	0.6	35	0.7					
IX - X	- Lemn, hârtie si articole (inclusiv mobilă)	364	3.5	213	3.7	137	3.2	172	3.9	196	4.0	222	3.6	112	4	1.5
XI - XII	- Textile-Încăltaminte din care:	1.112	10.6	702	12.2	491	11.5	528	12.1	945	19.3	1.467	23.8	1.883	7	25
	- textile	910	8.7	573.4	9.9	403.9	9.5	455.4	10.4	789.6	16.0	1.155.8	18.8	1.482	3	19.7
	- Încăltaminte	202	1.9	129	2.3	86.8	2.0	72.7	1.7	155.4	3.2	311.2	5.0	401.4	5.3	
XIII	- Sticla si ceramica	127	1.2	78	1.4	75	1.8	88	2.0	100	2.0	111	1.8	142.0	1.9	
XV	- Metale de bază si articole din acesea	1.570	15.0	949	16.4	634	14.9	735	16.8	959	19.6	1.064.7	17.3	1.392.4	18.5	
XVI - XVII	-Masini echipamente si mijloace de transport din care:	2.977	28.4	1.717	29.7	1.184	27.8	981	22.5	844	17.3	910	14.8	1.012.0	13.5	
	- masini	1.546	14.7	946.5	16.4	691.7	16.3	528.1	11.7	438.8	9.1	519.1	8.4	607.2	8.1	
	- mijloace de transport	1.431	13.7	769.6	13.3	491.7	11.5	472.9	10.8	401.5	8.2	391.5	6.4	404.8	5.4	
XX	- Materiale diverse (inclusiv mobilă)	573	5.5	413	7.2	404	9.5	366	8.4	402	8.2	436	7.1	501.6	6.7	

^a) Conform sistemului armonizat (SA) de descriere și codificare a mărfurilor.
Sursa: Vedi Anexa 1

INTEGRAREA ÎN STRUCTURILE ECONOMICE EUROPENE

Anexa 3

Indicii de export pe grupe de mărfuri

1989 - 100%

Code HS	Grupe de mărfuri	1990	1991	1992	1993	1994	1995
	- Total Export	55,0	40,7	41,6	46,6	58,7	71,7
I - IV	- Produse agricole și alimentare	15,6	49,3	55,2	62,6	75,5	95,0
V	- Produse minerale	58,3	31,9	29,4	29,5	36,7	37,2
VI - VII	- Poduse chimice, plastic și cauciuc	39,2	32,7	48,8	41,1	60,8	86,8
VIII	- Piei tăbăcite, produse din piele și blănuri	73,5	51,0	51,0	71,4	-	-
IX - X	- Lemn, hârtie și articole (exclusiv mobilă)	58,5	37,6	47,3	53,8	61,1	30,9
	- Textile - Încăltăminte din care:	63,1	44,2	47,5	85,0	131,9	169,4
XI - XII	- textile	63,0	44,4	50,0	86,2	127	162,9
	- Încăltăminte	63,9	43,0	36,0	79,3	154	198,7
XIII	- Sticlă și ceramică	61,4	59,0	69,3	78,7	87,4	111,8
XV	- Metale de bază și articole	60,4	40,4	46,8	61,1	67,8	88,7
	- Mașini, echipamente și mijloace de transport din care:	57,7	39,8	33,0	28,4	30,6	34,0
XVI - XVII	- mașini	61,2	44,7	32,9	28,4	33,5	39,3
	- mijloace de transport	53,8	34,4	33,0	28,3	27,4	28,3
XX	- Diverse (inclusiv mobilă)	72,1	70,5	63,9	70,2	76,1	87,5

Sursa: Determinat pe baza datelor din Anexa 2

Anexa 4

Exporturile, importurile și soldul balanței comerciale a României cu UEⁿ, 1989-1995

mil.USD

	UM	1989 ²⁾	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Exporturi	mil.\$	3365,0	1956,7	1575,8	1534,8	2023,3	2964,7	3998,1
FOB	%	100	58,1	46,8	45,6	60,1	88,1	118,8
Importuri	mil. \$	1098 ³⁾	2004,6	1663,6	2584,0	2955,0	3427,0	4665,9
CIF	%	100	182,6	151,5	235,3	269,1	312,1	425
Sold	MIL. \$	+2.267	-47,9	-87,9	-1049	-931,8	-462	-667,8

Sold negativ 1990-1995 \$ 3.246,4 mil.USD

1) Structura din 1995

2) Structura UE anterioară 1995

3) prețuri FOB

Sursa: vezi Anexa 1

Anexa 5**Exporturile României în UE pe grupe de mărfuri 1989-1995**

Cod HS	Grupe de produse	mil. USD						
		1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
	- Total exporturi	3.365,0	1.956,7	1.575,8	1.534,8	2.023,3	2.964,7	3.998,1
I - IV	- Produse agricole și alimentare	238,0	37,0	133,6	123,3	110,5	119,5	145,3
V	- Produse minerale	1.111,0	650,6	366,3	172,3	216,8	196,9	150,9
VI - VII	- Produse chimice, plastic, cauciuc	209,0	85,5	87,2	119,8	109,1	196,6	294,8
IX	- Lemn și hârtie - produse și semifabricate (exclusiv mobilă)	120,0	61,1	41,3	51,4	42,0	56,5	76,4
XI - XII	- Textile - Încăltămintă	354,0	278,4	242,4	324,9	758,5	1.262,5	1.632,6
XIII	- Sticlă și ceramnică	55,0	40,4	44,4	54,7	59,5	74,7	94,4
XV	- Metale de bază și produse din acestea	371,0	220,2	191,9	204,7	209,6	341,4	693,9
XVI - XVII	- Mașini, echipamente și mijloace de transport	554	266,8	142,8	167,3	183,3	298,0	422,8
XX	- Diverse	353,0	272,1	284,1	277,9	290,5	341,1	397,3

*Sursa: Vezi Anexa 1***Anexa 6****Structura exporturilor României în UE pe grupe de mărfuri, 1989-1995**

- % -

	Grupe de mărfuri	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
	TOTAL export	100	100	100	100	100	100	100
I-IV	Produse agricole și alimentare	7,1	1,9	8,5	8,0	5,5	4,0	3,6
V	Produse minerale (inclusiv ciment, combustibil)	33,0	33,2	23,2	11,2	10,7	6,6	3,8
VI-VII	Produse chimice, din plastic și cauciuc	6,2	4,4	5,5	7,8	5,4	6,6	7,4
IX	Lemn, hârtie și produse din acestea (exclusiv mobilă)	3,6	3,1	2,6	3,3	2,1	1,9	1,9
XI-XII	Textile, încăltămintă	10,5	14,2	15,4	22,3	37,5	42,6	40,8
XIII	Sticlă, ceramică	1,6	2,1	2,8	3,6	2,9	2,5	2,3
XV	Metale și articole din metal	11,1	11,3	12,2	13,3	10,4	11,5	17,3
XVI-XVII	Mașini, echipamente și mijloace de transport	16,5	13,6	9,1	10,9	9,1	10,1	10,6
XX	Diverse	10,5	13,9	18,0	18,1	14,4	11,5	9,9

Sursa: Determinat pe baza datelor din Anexa 5.

INTEGRAREA ÎN STRUCTURILE ECONOMICE EUROPENE

Anexa 7

Dinamica exporturilor României în UE pe grupe de mărfuri, 1990-1995

1989 - 100%

	Grupe de mărfuri	1990	1991	1992	1993	1994	1995
	TOTAL EXPORT	58.4	46.8	45.6	60.1	88.1	118.8
I-IV	Produse agricole și alimentare	15.5	56.1	51.8	46.4	50.2	61.1
V	Produse minerale (inclusiv ciment, combustibil)	58.6	33.0	15.5	19.5	17.7	13.6
VI-VII	Produse chimice, din plastic și cauciuc	40.9	41.7	57.3	52.2	94.1	141.1
IX	Lemn, hârtie și produse din acestea (exclusiv mobilă)	50.9	34.4	42.8	35	47.1	63.7
XI-XII	Textile, încăltăminte	78.6	68.5	91.8	214.3	356.6	461.2
XIII	Sticlă, ceramică	73.5	80.7	99.5	108.2	135.8	171.6
XV	Metale și articole din metal	59.4	51.7	55.2	56.5	92.0	187.0
XVI-XVII	Mașini, echipamente și mijloace de transport	48.2	25.8	30.2	33.1	53.8	76.3
XX	Diverse	77.1	80.5	78.7	82.3	96.6	112.5

Sursa: Determinat pe baza datelor din Anexa 5.

Anexa 9

Dinamica importurilor României din UE pe grupe de mărfuri, 1990-1995

1989 - 100%

	Grupe de mărfuri	1990	1991	1992	1993	1994	1995
	TOTAL IMPORT	178.8	148.4	230.5	263.6	305.7	416.2
I-IV	Produse agricole și alimentare	464.8	392.3	453.0	484.2	244.9	554.2
V	Produse minerale (inclusiv ciment, combustibil)	108	192.8	177.1	105.7	74.2	148.1
VI-VII	Produse chimice, din plastic și cauciuc	176.0	109.0	138.7	170.8	201.4	287.1
VIII	Lemn, hârtie și produse din acestea (exclusiv mobilă)	97.0	20	245.5	401.5	594.5	907.5
XI-XII	Textile, încăltăminte	215.8	193.1	1169.4	1492.2	2067.8	2886.7
XV	Metale și articole din metal	148.2	90.1	132.3	132.0	165.1	253.4
XVI-XVII	Mașini, echipamente și mijloace de transport	127.8	108.0	186.4	225.6	284.1	337.2

Sursa: vezi Anexa 5

Volumul și structura importurilor României din UE pe grupe de mărfuri, 1989-1995

Cod SA		1989						1990						1991						1992						1993						1994						1995					
		USD ¹	%	USD ²	%	USD	%	USD	%	USD	%	USD	%	USD	%	USD	%	USD	%	USD	%	USD	%																				
TOTAL		545	100	1121	100	2004,6	100	1663,6	100	2584,0	100	2955,0	100	3427	100	4665,9	100																										
I-IV	- Produse agricole și alimentare	69	12,7	91	8,1	423	21,1	357,1	21,5	412,2	16,0	440,6	14,9	222,9	6,5	504,3	10,8																										
V	- Produse minerale (inclusiv ciment și combustibili)	71	13,0	125	11,2	135,2	6,7	241,4	14,5	221,4	8,6	132,1	4,5	92,8	2,7	185,1	4,0																										
VI-	- Produse chimice, plastic, cauciuc	156	28,6	223	19,9	392,5	19,6	243,1	14,6	309,3	12,0	380,8	12,9	449,2	13,1	640,3	13,7																										
VII-	- Piei, blănuri, lemn și articole din acestea (exclusiv mobilă)	14	2,6	20	1,8	194	1	52	0,3	49,1	1,9	80,3	2,7	118,9	3,5	181,5	3,9																										
XI-	- Textile- Încălțăminte	26	4,8	36	3,2	77,7	3,9	69,5	4,2	421	16,3	537,2	18,2	744,4	21,7	1039,2	22,3																										
XII																																											
XV	- Metale și articole din metale	88	16,1	107	9,5	158,6	7,9	96,4	5,8	141,6	5,5	141,2	4,8	176,7	5,2	271,1	5,8																										
XVI	- Mașini, echipamente și mijloace de transport	57	10,5	434	38,7	554,5	27,7	468,6	28,2	809,1	31,3	978,9	33,1	1233,1	36,0	1463,6	31,4																										

* Structurarea pe grupe de mărfuri s-a făcut numai pentru acele subgrupe de produse în cazul cărora importul a fost peste 1 mil.USD, întrucât statistică publicată nu oferă date și pentru cele cu import de sub 1 mil. USD. De aici importanța diferență între total și suma grupelor.

- 1) Exclusiv RDG
- 2) inclusiv RDG

Sursa: Vezi Anexa 5.

INTEGRAREA ÎN STRUCTURILE ECONOMICE EUROPENE

Anexa nr.10

Producția de oțel și minereu de fier pe cap de locuitor în 1989

Tara	Otel	Minereu de fier	
		(kg)	% concentratie
România	623	61 ¹⁾	63 ¹⁾
Canada	589	1538 ³⁾	61
U.R.S.S.	555	872 ²⁾	60
Suedia	528	2533	60-65
Germania de Est	471		
Italia	438		
Australia	399	5814	64
SUA	355	233	63
Franța	344	78 ¹⁾	63 ¹⁾
Anglia	328		
Spania	324	94	63 ¹⁾

1) Recalculat la o concentrație medie de 63%

2) 1988

3) Livrări 1988

Sursa: CNS Anuarul Statistic al României 1990, București 1990, p.692,694

Anexa II

**Gradul de utilizare a capacitateilor de producție pe subramuri industriale,
în România, 1991-1993**

	- % -	1991	1992	1993
INDUSTRIE -TOTAL		57.0	47.8	50.6
- Extractia și prelucrarea cărbunelui		53.6	65.9	59.3
- Extractia și prelucrarea minereurilor metalifere		64.5	70.5	70.1
- Alte industrii extractive		64.1	53.7	54.2
- Alimente și băuturi		70.9	56.1	51.5
- Textile și produse din textile		69.5	52.8	57.3
- Confectii din textile, piele și blană		85.3	76.5	82.3
- Piele și încăltăminte din piele		81.3	60.4	75.6
- Prelucrarea lemnului (exclusiv mobilă)		67.3	59.8	51.2
- Celuloză, hârtie și carton		54.1	36.1	41.9
- Rafinarea petrolului cocsificarea și tratarea combustibilului nuclear		52.0	47.2	51.1
- Produse chimice, fibre și fire sintetice		43.8	39.0	36.5
- Prelucrarea cauciucului și a maselor plastice		43.0	30.6	38.5
- Alte produse nemetalice		56.5	46.1	52.9
- Metalurgie		52.3	46.8	52.4
- Construcții metalice și produse metalice (exclusiv mașini și echipamente)		78.6	52.9	49.6

	1991	1992	1993
- Mașini și echipamente	60,6	55,1	52,4
- Mașini și echipamente electrice	62,8	48,4	61,6
- Echipamente electronice, telecomunicații, bunuri electronice de consum	71,6	53,0	73,9
- Echipament medical și optic, ceasuri	75,0	49,7	46,0
- Industria de mijloace de transport rutier	51,2	44,5	53,3
- Alte mijloace de transport	50,2	43,7	36,0
- Producția și distribuția energiei electrice și termice, a gazului și apei calde	52,7	45,4	48,2

Sursa: CNS România - Stadiul actual al dezvoltării economice și sociale, București 1995 p.77.

Anexa 12

Necesarul de investiții

pentru ca România să atingă în 20 de ani, nivelul mediu al PIB/loc din UE

Anul	Total	Resurse interne		Resurse externe (ISD)	
		La o rată a investițiilor din PIB (considerând economisirile interne egale cu investițiile) de:			
		20%	25%	20%	25%
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1	39.1	13.6	17.00	25.5	22.1
2	43.59	15.16	18.95	28.43	24.64
3	48.60	16.90	21.13	31.70	27.47
4	54.19	18.84	23.56	35.35	30.63
5	60.43	21.00	26.27	39.43	34.16
6	67.37	23.42	29.29	43.95	38.08
7	75.12	26.11	32.66	49.01	42.46
8	83.77	29.11	36.42	54.66	47.35
9	93.40	32.46	40.61	60.94	52.79
10	104.14	36.19	45.28	67.95	58.86
11	116.12	40.35	50.49	75.77	65.63
12	129.47	44.99	56.29	84.48	73.18
13	144.37	50.16	62.77	94.21	81.60
14	160.97	55.93	69.99	105.04	90.98
15	179.47	62.36	78.03	117.11	101.44
16	200.12	69.53	87.01	130.59	113.11
17	223.13	77.53	97.01	145.60	126.12
18	248.79	86.45	108.17	162.34	140.62
19	277.41	96.39	120.61	181.02	156.80
20	309.30	107.47	134.48	201.83	174.82
Total	2658.86	923.95	1156.02	1734.91	1502.84
Medie anuală	132.94	46.20	57.8	86.75	75.14

Calculele au fost efectuate pornind de la ecuația clasică (Harrod-Domar) a creșterii:

$g = s/v$ în care

g = ritm creștere PIB

s = economisiri (interne și externe)

v = ICOR (sporul de PIB pe unitate de investiție)

Pe baza determinării creșterii în 20 de ani a PIB/loc în țările de referință, s-a stabilit, în funcție de actualul decalaj față de aceste țări, ritmul mediu anual necesar de creștere a PIB/loc în România. Pe această bază și a ICOR s-a obținut rata medie anuală (față de PIB) a necesarului de investiții - defalcată pe investiții din economisiri interne și respectiv externe.

Premise:

- Raportul dintre PIB/loc (calculat la paritatea puterii de cumpărare) din România și cel mediu realizat în UE - cca 1:5,9¹
- Rata de creștere medie anuală în UE este considerată a fi de 2%²
- ICOR pentru România a fost considerat a fi de cca 5³

Condiții:

- se face abstracție de dinamica populației
- economisirile interne sunt echivalente investițiilor

- 1) Determinat pe baza datelor din CNS, "România - stadiul actual al dezvoltării economice și sociale", București 1995, p.4; BERD, Transition Report 1995 London, 1995, p.21, 1994, p.7; D. Gros and A. Steinherr, Winds of Change, Longman, London-New York, 1995, p.460; Eurostat, Basic Statistics of the European Union, 1995, p.42; Eurostat, Europe in Figures 1995, p.356; Eurostat Yearbook '95, 1995, p.198; D. Daianu, Economic Vitality and Viability: A Dual Challenge for European Security Peter Lang, Frankfurt am Main, 1996, p.52
- 2) Conform programei pe termen lung adoptate de BERD în evaluările sale (BERD, Transition Report 1995, London, 1995, p.74)
- 3) Similar mediei pe o perioadă de 15 ani calculată de Summers și Heston în 1993 pentru un grup de 20 țări în curs de dezvoltare cu un nivel al PIB/loc comparabil cu cel al țărilor în tranziție - mărime adoptată de BERD în analizele sale privitoare la TCEE asociate (vezi: Transition Report 1995, London, 1995, p.73)

Anexa 13

Necesarul de investiții pentru ca România să atingă în 20 de ani un nivel mediu al PIB/loc echivalent nivelului mediu din țările UE cu cel mai mic PIB/loc - Spania, Portugalia, Grecia (afară de Irlanda)

Anul	Total	miliarde USD			
		Resurse interne		Resurse externe (ISD)	
		La o rată a investițiilor din PIB (considerând economisirile interne echivalente investițiilor) de:			
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1	34	13.6	17.0	20.4	17.0
2	37.4	14.96	18.7	22.44	18.7
3	41.14	16.45	20.57	24.69	20.57
4	45.26	18.09	22.63	27.17	22.63
5	49.78	19.90	24.80	29.88	24.89
6	57.76	21.89	27.38	35.87	27.38
7	60.24	24.08	30.12	36.16	30.12
8	66.26	26.49	33.13	39.77	33.13
9	72.88	29.14	36.44	43.74	36.44
10	80.16	32.05	40.08	48.11	40.08
11	88.16	35.25	44.08	52.91	44.08
12	96.98	38.77	48.49	58.21	48.49
13	106.66	42.65	53.33	64.01	53.33
14	117.32	46.91	58.66	70.41	58.66
15	129.04	51.60	64.52	77.44	64.52
16	141.94	56.76	70.97	85.18	70.97
17	156.14	62.44	78.07	93.70	78.07
18	171.76	68.68	85.88	103.08	85.88
19	188.94	75.55	94.47	113.39	94.47
20	207.84	83.10	103.92	124.74	103.92
Total	1949.66	778.36	973.33	1171.3	973.33
Medie anuală	97.48	38.92	48.66	58.56	48.66

Utilizat aceeași metodologie ca la anexa 12 și aceleași surse de date (vezi Anexa 12 trimiterile 1,2 și 3)

Premise:

- Raportul dintre PIB/loc în România și cel mediu realizat în cele trei țări UE (UE₃) este de 1:3.7

- Rata medie anuală de creștere în UE, este considerată de 4% (inferior celui realizat în perioada 1989-1993 (5,9%) (ca urmare a diminuării în perspectivă a volumului transferurilor nete din CAP și fondurile structurale ale UE). În a doua decadă se aliniază nivelurile din țările dezvoltate ale UE) în primii 10 ani și 2% în următorii 10 ani

- ICOR pentru România - cca 5

Condiții: similare celor presupuse în Anexa 12

INTEGRAREA ÎN STRUCTURILE ECONOMICE EUROPENE

Anexa 14

Dinamica PIB și a producției industriale în România după 1989

	1989 - 100%					
	1990	1991	1992	1993	1994	1995
PIB	94.4	82.2	75.0	76.0	78.7	84.1
Producția industrială	76.3	58.9	46.0	46.6	48.1	52.6

Sursa: BNR, Raport anual 1994, București 1995, tab. 2a,2b; CNS, Buletin statistic lunar nr. 12, 1995, p.IV

Anexa 15

PIB, formarea brută de capital și investițiile în România în perioada 1989-1995

	%						
	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
PIB	100	94.4	82.2	75.0	76.0	78.7	84.1
Ponderea în PIB a formării brute de capital fix	29.9	19.8	14.4	19.2	17.1	20.7	21.7
Investiții - totale	100	71.2	52.8	52.2	56.7	71.6	79.1
Ponderea investițiilor în PIB-ul fiecărui	29.6	19.6	14.2	14.7	14.1	16.1	...
Ponderea investițiilor în PIB-ul anului- 1989	29.6	18.5	11.7	11.0	10.7	12.7	...
Ponderea investițiilor pentru mașini-utilaje în total investiții	44.5	40.8	39.0	37.1	44.8	52.4	...
Ponderea investițiilor pentru mașini și utilaje în PIB	13.2	8.0	5.6	5.5	6.3	8.4	...
Ponderea investițiilor pentru mașini și utilaje în PIB - 1989	13.2	7.5	4.6	4.1	4.8	6.6	...
Dinamica investițiilor în mașini și utilaje	100	56.8	34.8	31.1	36.4	50.0	...

Sursa: Calculat pe baza datelor din BNR Raport anual 1994, București 1995, tab. 2a,2b; CNS Buletin statistic lunar, nr.12, 1995, pIV; CNS, Anuarul statistic al României 1990, București 1990, p. 524-525; CNS, Anuarul statistic al României 1995, București 1995, p. 367, 369, 397, 399.